

Сучасна література Сполучених Штатів

Перспективи багатокультурності

Червень 2000 р.

США: СУСПІЛЬСТВО ТА ЦІННОСТІ

ЕЛЕКТРОННИЙ ЖУРНАЛ ДЕРЖДЕПАРТАМЕНТУ США

Том 5 Вддл Міжнародних Інформаційних Програм Число 1

ejvalues@pd.state.gov

ЗМІСТ

Сучасна література Сполучених Штатів: перспективи багатокультурності

6

ВСТУПНЕ СЛОВО

Вільям Р. Ферріс

Голова Національного Фонду гуманітарних наук Сполучених Штатів стисло розмірковує на тему цього випуску електронного журналу.

8

БАГАТОКУЛЬТУРНА ЛІТЕРАТУРА У СПОЛУЧЕНИХ ШТАТАХ: ПРИШЕСТЯ І ПРОЦЕС

Джон Лоу

Автор цього огляду, університетський викладач англійської філології, простежує розвиток масиву літератури у Сполучених Штатах з доколоніального періоду до перших місяців ХХІ століття.

13

ДІТИ АЛ-МАГАР: АРАБСЬКА АМЕРИКАНСЬКА ЛІТЕРАТУРА ОХОПЛЮЄ СТОЛІТТЯ

Елмаз Абінатер

Арабська американська література – це нове явище чи, радше, ренесанс тем і можливостей? Автор, американець у першому поколінні ліванського походження, – викладач художнього письма і відомий поет, прозаїк, сценічний виконавець. Супровідна довідка розповідає про кар'єру Абінатера, а ряд коротких замальовок знайомить з іншими видатними арабськими американськими письменниками.

20

АЗІАТСЬКА АМЕРИКАНСЬКА ЛІТЕРАТУРА: ЗАМІШУЮЧИ МОЗАЇКУ

Ширлі Джеок-Лін Лім

Автор, народжений в Малайзії, американський університетський викладач, пише, що розмаїття досягнень у літературі азіатських американських письменників свідчить про різноманітність тематичних зацікавлень, яка є відображенням неоднорідності цієї багатокультурної групи. Супровідна довідка розповідає про працю обдарованого корейського американського романіста Чан-Ре Лі. Про інших вартих уваги азіатських американських письменників ідеться у коротких замальовках.

30

АМЕРИКАНСЬКА ЛІТЕРАТУРА ЧОРНОШКІРИХ У 2000 РОЦІ: НОВИЙ ВИГЛЯД

Роберт Б. Степто

Упродовж двох останніх десятиліть американські чорношкірі письменники досліджували нові ландшафти й теми, звертаючись у процесі цього до нових читачів. У цій статті автор, викладач афро-американознавства, американістики та англійської філології у Єльському університеті, аналізує зростаючий вплив афро-американської літератури. Огляд внеску в американську літературу афро-американського прозаїка й есеїста Джона Едгара Вайдмана наводиться у супровідній довідці поряд із короткими довідками про інших сучасних афро-американських письменників.

38

АМЕРИКАНСЬКА ЛІТЕРАТУРА ЛАТИНОАМЕРИКАНСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ: ВІДМІННЕ І СПІЛЬНЕ

Верджил Сьюарес

Сьогодні американська література латиноамериканського походження є багатою, різноманітною і такою, що постійно розвивається, вбираючи у себе історію, яка насичує її хвилюючим відчуттям сучасності. Автор цієї статті, американський письменник і педагог кубинського походження, описує різні течії в межах цього літературного явища і подає основні ознаки кожної з них. У супровідній довідці йдеться про американського прозаїка-мемуариста домініканського походження Хуліо Альвареса. В кількох коротких замальовках розповідається про працю інших американських письменників латиноамериканського походження.

46

ІНДІАНСЬКА АМЕРИКАНСЬКА ЛІТЕРАТУРА: ПАМ'ЯТЬ, ОНОВЛЕННЯ

Гірі Гобсон

Автор, викладач університету, поет і есеїст, індіанець черокі за походженням, пише, що творче піднесення і зростання зацікавленості індіанською американською літературою є більшою мірою відродженням, ніж «бумом», – поступовим розвитком і продовженням літератури, яка зосереджена сьогодні на проблемах незалежності та ідентичності. Супровідна довідка присвячена кар'єрі індіанської американської поетеси Лінди Хоган, а ряд коротких біографічних замальовок дає уявлення про працю інших індіанських американських авторів.

55

«ГОЛОСИ» БАГАТОКУЛЬТУРНОСТІ

Письменники з усього багатокультурного спектру розмірковують про різноманітність у літературі загалом і про особливі враження й почуття у своєму житті та творчості.

58

БІБЛІОГРАФІЯ ТА ІНТЕРНЕТ-САЙТИ

США: СУСПІЛЬСТВО ТА ЦІННОСТІ

Видавець	Джудіт Сігел
Редактор	Крейг Б. Спрінгер
Відповідальні редактори	Майкл Дж. Бендлер
	Сюзан Докінз
Редактори-консультанти, довідково-дослідницький відділ	Мері-Енн В. Гембл
	Кеті Спігел
Редактори	Розалі Таргонські
	Чарльз Госс
Художній редактор	Тадеуш А. Мікісінски-молодший
Графічне оформлення	Сільвія Скотт
Редакційна колегія	Говард Сінкотта
	Джудіт С. Сігел
	Леонардо Вільямс
Український переклад	Лади Коломієць
Редактор українського тексту	Оксана Левчун
Графічне оформлення українського видання	Олександр Слабихуд

Бюро міжнародних інформаційних програм Державного Департаменту США надає матеріали і послуги, які роз'яснюють зарубіжній громадськості політику США. Бюро публікує п'ять електронних журналів, де обговорюються важливі проблеми, які постають перед США та міжнародною спільнотою. Ці журнали — «Економічні перспективи», «Глобальні проблеми», «Питання демократії», «Зовнішня політика США» і «США: суспільство та цінності» — містять аналіз, коментарі та інформаційні матеріали з обговорюваної тематики. Усі журнали публікуються англійською, французькою та португальською мовами, а окремі номери журналів також перекладаються на арабську, російську, іспанську мови.

■ Новий випуск англійською мовою публікується кожні три-п'ять тижнів. Перекладені примірники з'являються через два-чотири тижні після опублікування оригіналу. Не існує певної послідовності випуску тематичних видань, оскільки деякі видання публікують більше випусків, ніж інші.

■ Погляди, які висловлюються в журналах, не обов'язково віддзеркалюють погляди чи політику уряду США. Державний Департамент США не бере на себе відповідальності за зміст і постійну доступність наведених тут сайтів в Інтернеті; таку відповідальність несуть лише їх видавці. Статті можуть бути відтворені або перекладені на інші мови за межами США, якщо вони не мають обмежень стосовно авторських прав. Свіжі або попередні номери журналів можна знайти на домашній сторінці Бюро міжнародних інформаційних програм у всесвітній комп'ютерній мережі за адресою: <http://usinfo.state.gov/journals/journals.htm>

■ Журнали надаються в кількох електронних форматах для спрощення їх перегляду, передачі, виводу і друку.

■ Коментарі і зауваження можна надіслати в місцеве посольство США (для громадського дипломатичного відділу) або в редакцію:

Editor, U.S. Society & Values, Society and Values Team — IIP/T/SV, U.S. Department of State, 301 4th Street SW, Washington, D.C. 20547, United States of America
ejvalues@pd.state.gov

Від видавців

Одним із безсмертних висловів, які характеризують Сполучені Штати – їхню історію, перспективи і реальність, – є вислів «з багатьох – ціле». Ці слова передають те, як Сполучені Штати і їхня література еволюціонували впродовж століть – внаслідок злиття багатьох традицій утворилися нація і література, які відрізняються від тих, що існували століттям, десятиліттям чи навіть роком раніше.

Вся література Сполучених Штатів є багатокультурною, багатоетнічною, багаторасовою з доколоніальних часів і понині. У той чи інший момент історії одна група може визначати обличчя багатокультурності в рамках певного часового періоду,

як, наприклад, це зробили європейські культури, що заповнили Сполучені Штати сто років тому, або як це роблять у 2000 році культури Азії та Латинської Америки.

Сьогодні американська література багата на нові традиції та оновлені старі. Місця зібрань, літературні смаки й теми також зазнали змін. Маючи на увазі літературні твори американських арабів, азіатів, чорношкірих, латиноамериканців та індіанців, цей журнал представляє світовій аудиторії безперервно еволюціонуючу літературу сьогодення, зокрема низку обдарованих творчих талантів, оскільки процес оновлення триває в американській літературі і у новому столітті. ■

Вступне слово

Вільям Р. Ферріс

Голова Національного Фонду гуманітарних наук Сполучених Штатів

Перш ніж я довідався про існування такої речі, як американська література, я був заглиблений в історію. Зростаючи на Міссісіпі, я успадкував від своєї родини, сусідів та друзів, як чорношкірих, так і білих, багату традицію розказування історій. Усі вони, гадаю, взяли до уваги старе африканське прислів'я про те, що «коли помирає старий чоловік або стара жінка, то в землю відходить ціла бібліотека». Важко було опиратися притягальній силі мого дідуса, який завжди говорив, що він виріс на «кукурудзяному хлібі та спогадах». Паркими південними ночами я слухав історії, сидячи на задньому ганку або на галлявині біля церкви Роз Гілл, у якій ще до громадянської війни служили відправу чорношкірі родини. Тож я почав збирати свої власні історії.

За рік я розвинув у собі особливу любов до праці синів і дочок півдня – Вільяма Фолкнера, Еліс Вокер, Річарда Райта, Юдори Велті й Алекса Хейлі. Кожен з них по своєму розповів історію – історію Сполучених Штатів – в особах. Багато інших – синів і дочок багатьох країн і багатьох культур – теж розповіли свою історію.

Багатокультурна література є основним джерелом розуміння багатой культурної динаміки нашого суспільства, головним поводителем для американців до досягнення багатой культурної спадщини нашої нації, а для міжнародної аудиторії – до розуміння життя і помислів у Сполучених Штатах. В історіях, які вони розказують з різних точок зору, американські письменники, що мають різне культурне походження, зводять мости розуміння, якими всі ми можемо перейти у світі одне одного.

У Національному Фонді гуманітарних наук розуміють, наскільки життєво важливими є ці письменники й казкарі, з усім спектром їхнього досвіду. Тому ми створили ряд програм, покликаних сприяти взаємному розумінню між культурами. «Розповідає Америка» – це серія програм, «радіо розмов» у живому ефірі, в яких слухачі можуть поговорити з гостями про переконання – і стереотипи, – що сформували американську ідентичність. Програма «Мости, які єднують нас» збирає разом до бібліотек людей різного віку по всіх південно-західних американських штатах, щоб обговорити проблеми імміграції та підвищення культурного рівня американців латиноамериканського

походження. Багато шкільних вчителів проводять літо на влаштованих університетами семінарах, вивчаючи багатокультурну літературу Сполучених Штатів, щоб зможти повернутися до своїх учнів набагаченими новим знанням.

Врешті-решт, сила багатокультурної літератури впливає на всіх нас, тому що література визначає справжні почуття – і душу – нашої країни. ■

Вільям Р. Ферріс – письменник, фольклорист, кінорежисер і науковий адміністратор. У 1997 році Президент Клінтон призначив його головою Національного Фонду гуманітарних наук Сполучених Штатів. Фонд є урядовою організацією Сполучених Штатів, яка відповідає за фінансування гуманітарних програм з літератури, історії, філософії та іноземних мов по всіх Сполучених Штатах.

Багатокультурна література у Сполучених Штатах: прищестя і процес

Джон Лоу

«Кольорові письменники в Америці допомагають утвердити американське письменство».

— *Рассел Леон,*

китайський американський поет і прозаїк

На початку ХХІ століття студенти університетів по всіх Сполучених Штатах, потрапивши на заняття з американської літератури, зустрінуться з розкладом, який включатиме в себе вражаюче різноманітні твори.

Справді, навіть у початкових школах підлітки розмірковують про твори чоловіків і жінок, імена яких спершу здаються такими, що їх неможливо вимовити, чи, принаймні, незнайомими. І все ж, коли молоді люди зануряться в ці книжки, вони, навчаючись у середній школі, дізнаються більше, ніж їхні батьки, про досвід представників різних етнічних, расових та імміграційних груп, які є сьогодні частиною мозаїки, що становить населення Сполучених Штатів.

Багатокультурна (й іммігрантська) література може поширюватися і на розклад у коледжі та середній школі, але це зовсім не нове явище. Воно іс-

нує з початку ХХ століття – коли хвилі європейців прийшли до Сполучених Штатів – і навіть з більш ранніх часів, коли з'явилися переселенці у ХІХ столітті, чи ще давніших часів, наприклад, усної творчості американських індіанців. Оскільки американські індіанці є, як чітко засвідчує їхня ідентифікація, єдиними корінними мешканцями цієї країни, можна легко довести, що кожен другий письменник Сполучених Штатів є, по суті, нащадком іншої етнічної культури. Фокус уваги цієї статті, однак, – на літературі, створеній іммігрантами неанглійського походження та їхніми нащадками: афроамериканцями й індіанцями.

Як частина навчального курсу американська література корінного населення є досить недавнім явищем. Коли Томас Джефферсон ходив до коледжу Вільяма і Мері в середині ХVІІІ століття, там панували латинська і грецька мови. У тому столітті колоніальний зв'язок Америки з Англією все ще залишав свій слід: більшість творів, що вивчалися, належали англійським письменникам. А на час його смерті у 1891 році Герман Мелвілл був уже фактично забутою постаттю. Емілі Дікінсон та інші поети і

прозаїки XIX століття, яких нині вважають «класиками», мали чекати на цей статус аж до XX століття, поки вчені не визнали і не привітали їх.

Але якщо у першому столітті історії Сполучених Штатів білі, англо-американські, письменники, народжені у Штатах, мали чекати своєї черги, то письменникам інших етнічних культур у той час жилося важче. Фредерік Дуглас, якого тепер підносять за його мемуари «Розповідь про життя Фредеріка Дугласа – американського раба», й інші письменники мали що розказати, але їх майже не читали. Та сама доля спіткала і твори інших цікавих чорношкірих американських письменників кінця XIX століття, наприклад, Анну Джулію Купер, Полін Гопкінс і Чарльза Чесната. Інші етнічні та расові групи взагалі не були представлені в літературі. Однак, поступово з'являлися освічені особистості, такі як прозаїк Вільям Дін Гауеллз, на початку XX століття – редактор престижного журналу «Атлантик», який узяв під своє крило кількох із цих письменників, заохочуючи Чесната, Абрагама Каана (єврея-іммігранта зі Східної Європи) та чорношкірого поета Поля Лоренса Дунбара не припиняти своєї творчості. Гауеллз також вивів у своїх двох пізніших романах «Небезпека нових доль» та «Владний обов'язок» досить переконливі етнічні характери, хоч вони і розмовляють на діалекті.

Як можна визначити багатокультурне, або багатоетнічне, письмо? Раніше етнічність пояснювала-ся через колір – «червоношкірий», «чорношкірий» і «білий». З приходом XIX століття й проведенням національних дебатів про рабство громадяни звужили фокус уваги до «чорношкірих» і «білих».

Хоча чорношкірі американці стали помітними в усіх формах культурного виразу у Сполучених Штатах, під час першої половини національної історії вони, переважно, зображалися у творах авторів з півдня Сполучених Штатів, і то – у незмінних, типових ролях. Лише з появою таких груп, як «Ле

Сенельз», до складу якої входили елегантні франкомовні кольорові чоловіки, чия поезія піднімала складні питання про змішане походження, з'явився по-справжньому помітний етнічний голос. Наприкінці XIX століття письменник Джордж Вашингтон Кейбл почав виступати проти пригноблення людей з кольоровою шкірою. Його роман «Найвельможніші» став героїчною розповіддю про рабство на тлі багатого світу креолів у штаті Луїзіана.

Поступово з'явилися й інші багатокультурні твори. Індіанець племені черокі на ім'я Джон Роллін Рідж, або Жовтий Птах, у 1854 році написав захоплюючий роман, але не про черокі, а про легендарного мексиканського бандита, який чинив грабежі у Каліфорнії у манері Робіна Гуда. Свого часу, головним чином у XX столітті, багаті усні традиції американських індіанців та афроамериканців були записані спершу вченими-англійцями, а пізніше – науковцями з числа самих багатокультурних груп.

Однак, наприкінці XIX – на початку XX століть багатокультурна література, головним чином, знаходила свого читача на сторінках газет і журналів. В Чикаго журналіст Фінлі Пітер Данн створив характер бармена, містера Дулі, балакучого американця ірландського походження, який розмірковував про місцеві, державні та міжнародні справи для одного-єдиного слухача, свого патрона на ім'я містер Хеннессі. У місті Нью-Йорк євреї-іммігранти віддано стежили за колонкою «Бінтель Бріф», що друкувалася у газеті на їдиш «Вперед». Ця колонка, яка складалася з листів новоприбулих, що чекали на пораду і допомогу, та відповідей на них невідомого письменника, була дуже популярною. А в Оклахомі Олександр Поузі, Дивакуватий Індіанець, створив комічні газетні колонки про Фуса Фіксіко і його друга-нерозлийводу Хотгана.

Протягом перших десятиліть минулого сторіччя серед етнічних груп було кілька прикладів фор-

мальної літератури. Мері Ентін і Анзя Єжерська започаткували своїми романами та спогадами американську єврейську літературу. Роман Зори Ніл Гарстон «Їхні очі дивилися на Господа» та інші твори письменників гарлемського ренесансу 1930-х років мали незначний вплив, але роман Річарда Райта «Рідний син» про молодого чорношкірого чоловіка в Чикаго став у 1940 році відразу популярним, а також був відзначений відомим клубом «Книжка місяця», виявившись першим романом чорношкірого письменника, удостоєним такої відзнаки. Все ж таки, етнічні твори, особливо написані жінками, вийшли на передній план лише через кілька десятиліть. У 1940-х і 1950-х роках в афро-американській літературі панував роман «протесту» – течія, яку очолювали Райт, Ральф Еллісон і Джеймс Болдуїн (хоча детективні романи Честера Гаймса також мали своїх читачів).

У повоєнний час, звичайно ж, з появою у 1960-х роках руху за громадянські права, політичної активності чикано та міграції з Латинської Америки й Азії у 1970-х роках і пізніше, було цілком природно, що збільшення багатокультурного населення у Сполучених Штатах породило масив літератури, з якою треба було рахуватися. Цей процес триває і в новому столітті. Питання в тому, як подібні твори проклали свій шлях у літературу Сполучених Штатів?

Справжнє вивчення багатокультурної літератури поступово розгорталося протягом трьох останніх десятиліть. Наприкінці 1960-х років студент престижного університету на оглядовому курсі з американської літератури міг зустріти, щонайбільше, імена одного чи двох письменників з ряду представників багатокультурної літератури. Обмеженість цих згадок завжди була пов'язана з видавничою індустрією, з тим, що друкували видавці у Сполучених Штатах, а не з расизмом чи елітизмом. Першим випробуванням для академічної громади

стало завдання завоювати етнічній літературі місце в академічному розкладі. Другим випробуванням – переконати видавців у високій якості цього масиву творів. Еліс Вокер, авторка роману «Колір пурпуровий» та багатьох інших книг, пригадує, як вона студенткою читала у ксерокопії видатний роман Гарстон, і дивується, чому вона ніколи не чула про нього і, більше того, – чому його ніде не можна знайти у друзі.

Щоб мати свій вплив, багатокультурні твори повинні були завоювати успіх у двох ділянках. Перша – університетські класні кімнати. Університети – це те місце, де готують вчителів і де майбутні вчені заглиблюються у предмети, вибираючи собі кар'єру на основі цих досліджень. У цьому відношенні заклади вищої освіти мають прямий зв'язок із читацькими смаками, притаманними дорослим. Друга ділянка складається з національних організацій, таких як Сучасна мовна асоціація, які спонсорують щорічні конференції з тисячами учасників та численні наукові презентації, що мають також значний вплив на професорів та поважних авторитетів.

На початку 1970-х років Сучасна мовна асоціація все ще була прив'язана до американського канону, що складався з Готорна, Фіцджеральда, Фолкнера і Гемінгвея, а також кількох сучасних письменників з євреїв-чоловіків, таких як Філіпп Рот і Сол Белоу. На одному зі щорічних зібрань група молодих науковців безуспішно намагалася винести на обговорення багатокультурну літературу. Коли їхню пропозицію відхилили, вони зібралися у холі готелю на імпровізовану дискусію про афро-американські твори. З цієї імпровізованої розмови постало Товариство вивчення багатоетнічної літератури Сполучених Штатів, або MELUS. Маючи відділення у кількох країнах і плани щодо розширення в інших країнах, Товариство веде на щорічних конференціях Сучасної мовної асоціації дві сесії, фінансує свої власні щорічні конференції і друкує

журнал, у якому науковці можуть познайомитися з багатьма новими письменниками, що мають різне походження.

Звичайно, сьогодні Сучасна мовна асоціація має зовсім інший склад. На останньому зібранні цієї організації у грудні 1999 року до програми входили сесії з етнічності, гібридності, транснаціоналізму та багатьох інших питань, пов'язаних з багатокультурністю. Крім того, Асоціація американознавства, важлива професійна організація для вчителів літератури та історії Сполучених Штатів, також започаткувала конференції на такі теми, як динаміка багатокультурності та вплив сусідніх країн.

Враховуючи сприятливі зміни в самих наукових організаціях та хвилю новоприбулих до Сполучених Штатів, вже стало фактом, що багатокультурна література як напрям і як дисципліна розвинулася, головним чином, із ряду досягнень у літературознавстві 1970-х і пізніших років. Праці європейських критиків про «відмінності» у літературі спонукали науковців у Сполучених Штатах, таких як професор Колумбійського університету Едвард Сед, досліджувати цю тему – статус «іншого» та екзотичного у західній літературі. Внаслідок цього науковці почали вивчати творчість письменників різного етнічного і расового походження, зокрема, китайської американської авторки Максін Гон Кіндстон або американських індіанців Леслі Мармон Сілко і Джеральда Візенора. Врешті-решт, вирішальний вплив був зроблений професором літератури Гарвардського університету Вернером Соллорсом, який у своїй праці «Поза етнічністю» 1986 року ввів нове визначення етнічності, що більшою мірою залежить від своїх кордонів, ніж від змісту. Його припущення, що вся література Сполучених Штатів була етнічною, а також його уважне прочитання як праць, що належать до традиційного канону, так і все більшої кількості етнічних текстів,

спонукали до переосмислення самого канону.

Якою б не була сфера літератури, одним із найбільш життєвих складників її вивчення є створення однієї або кількох антологій – зразків показових текстів, які, якщо їх зібрати разом, можуть служити основою для навчального курсу. У 1982 році професор літератури Пол Лотер об'єднав понад 40 вчених – включаючи низку фахівців з етнічної літератури – для створення в Єльському університеті літнього інституту. Обговорення були побудовані так, щоб представити, проаналізувати і зібрати в антологію приклади етнічної літератури Сполучених Штатів різного часу з метою революціонізувати вивчення американської літератури. Опублікована у 1990 році академічним видавництвом Сполучених Штатів, антологія була перевидана у видавництві «Нортон і Компанія», яке є найбільшим розташованим у Нью-Йорку видавництвом художньої і документальної літератури. Так з'явився двотомник «Антологія американської літератури рідного краю», який став неоціненним рушієм цієї ділянки науки. За ним почали виходити десятки антологій, присвячених літературі Сполучених Штатів загалом, у яких були добре висвітлені багатокультурні письменники, а також антології, присвячені окремим дисциплінам. Кількість антологій азійської американської літератури, літератури американських індіанців тощо зростає з року в рік.

Хто вони – ці багатокультурні письменники? Їх багато, і вони напрочуд різні. Сучасні студенти американських коледжів і ті, хто вивчає американістику та американську літературу в усьому світі, мають нагоду познайомитися з творами прозаїків, драматургів, поетів і мемуаристів, чиї корені містяться на Карібських островах і в Мексиці, в Індії і Кореї, Пакистані і В'єтнамі, Лівані та на Філіппінах, а також серед чорношкірих американців чи американських індіанців.

Цікаво поміркувати про можливе майбутнє розширення у нових напрямках сфери багатокультурності американської літератури. Однією із непростих проблем для академічної спільноти є той факт, що багато праць, які з усіма підставами можна зарахувати до цієї дисципліни, були написані іноземними мовами і лише згодом перекладені англійською, причому не дуже якісно. Саме через це Інститут Лонгфелло, нещодавно заснований при Гарвардському університеті, працює над виявленням, збором та новими перекладами літератури з багатьох культур і з усіх часів. Остання антологія Вернера Соллорса «Багатомовна Америка: транснаціоналізм, етнічність і мови американської літератури» дає уявлення про те, яку працю здійснює Інститут Лонгфелло.

Будьте певні, що розширення впливу багатокультурної літератури, паралельне до її реального створення міриадами оповідачів з простого люду,

відбувається не без певних конфліктів та суперечок. Кожен новий крок вчителя і учня у цій ділянці може відлякувати, аж поки предмет не буде досліджено. Все ж, сьогодні у Сполучених Штатах уже є загальновизнаним фактом те, що деякі з найкращих сучасних літературних творів у цій країні – багатокультурні за своїм походженням, стилем оповіді, ідеями та перспективами, а також те, що проблеми сім'ї, ідентичності, пошуків самовираження та спільноти, які піднімаються членами інших етнічних і расових груп, як у художніх, так і в документальних творах, промовляють до всіх нас. Врешті-решт, враховуючи демографічні зміни нації в цілому, багатокультурна література є, без сумніву, репрезентативною. ■

Джон Лоу – професор англійської філології у Державному університеті Луїзіани, а також автор монографії «Стрибок на сонце: космічна комедія Зори Ніл Гарстон» та інших книг.

Діти Ал-Магар: арабська американська література охоплює століття

Елмаз Абінатер

Якщо життя й енергія літератури визначаються активністю, що її супроводжує, тоді арабська американська література переживає свій ренесанс.

У Сполучених Штатах у сучасній атмосфері піднесення й уваги до літератури, культури та імміграції багато хто вважає, що ми «відкрили» голоси американських арабів. Поява журналів і газет, які висвітлюють арабо-американську культуру, велика кількість організацій, які звертаються до проблем арабо-американської ідентичності та образу, доступ до веб-сайтів і спеціалізованого пошуку творів американських арабів, антології та інші друковані видання, у яких зібрані голоси американських арабів, конференції, присвячені творчості арабо-американських письменників, та з'їзди, на яких обговорюються праці арабо-американських письменників і виконавців, – усе це створює враження, що арабо-американська література є чимось таким, що з'явилося недавно, ніби вона щойно відкрила Америку, а Америка, у свою чергу, відкрила арабо-американських письменників.

Проте, це не так. Арабо-американські літературні

традиції сягають початку XX століття і продовжують процвітати нині.

Література американських арабів входить до програм курсів з етнічної літератури, літератури імміграції та голосів різних культур. Науковці зі Сполучених Штатів та інших країн укладають бібліографії арабської американської літератури і пишуть дисертації про літературну ідентичність арабських американських письменників.

Багато хто вважає, що такі сильні позиції арабської американської літератури є частиною або наслідком процесу піднесення «етнічної літератури» у Сполучених Штатах 1970-х років. З'явилися нові світи письменників латиноамериканського походження, індіанських, азіатських та афро-американських коренів, меншою мірою – нові світи арабо-американських письменників. Що лишилося зовсім непоміченим у 1970-х роках, так це те, що американські араби були серед перших імміграційних письменників, які об'єдналися і були визнані як літературна сила широкою літературною громадськістю Сполучених Штатів.

Одне з таких перших об'єднань, заснованих у

1920-х роках, було відоме як «Ал Рабітал ал Каламіяр», або Нью-Йоркська Пен-Ліга. Ця організація, у народі відома як Ал-Магар, чи «іміграційні поети», складалася з письменників з Лівану і Сирії, які часто писали арабською мовою і співпрацювали з перекладачами своїх творів. Такі письменники, як Амін Рігані, Гібран Халіл Гібран, Майкл Наймі та Елія Абу Маді, вважаються основними постатями цього періоду, і їх часто пов'язують з розвитком зацікавлення іміграційною творчістю загалом.

Гібран – найбільш відомий читачам у Сполучених Штатах, проте саме Амін Рігані вважається усіма «батьком арабської американської літератури». Він зробив свій внесок в обидві літератури. Захоплений творчістю Волта Вітмена та стилем вільного вірша, він писав про себе і *свою* Америку у багатьох своїх поезіях. Він став найбільш відомим за роман у віршах «Книга Халіда» (1911), у якому прямо відбивався його іміграційний досвід. Окрім того, що він був письменником, Рігані також служив послом, подорожуючи між своєю ліванською батьківщиною і Сполученими Штатами. Він працював за здобуття Ліваном незалежності від османів і водночас вів літературне життя у Сполучених Штатах. Окрім того, у 1905 році він увів вільний вірш до дуже шаблонного і традиційного арабського поетичного канону, що сприяло утвердженню Рігані як важливої постаті на своїй рідній землі.

За роки життя Рігані зросла на силі літературна діяльність американських арабів. Перша арабомовна газета «Кавкаб Америка» була заснована у 1892 році; на 1919 рік 70 000 імігрантів підтримували дев'ять арабомовних газет, багато з яких були щоденними, включаючи популярну і стрижневу газету «Ал-Года». Але найважливішим виданням того часу щодо літературної еволюції американських арабів був журнал «Сирійський світ». Тут друкували свої п'єси, вірші, оповідання і статті найбільш значні письменники початку ХХ століття. Найвідомішим

серед них був Гібран Халіл Гібран, який врешті-решт став одним із найпопулярніших письменників Сполучених Штатів.

Хоча багато науковців вважають праці Гібрана у філософському плані надто простими, у своєму щоденному житті він приятелював із велетнями американської літератури – серед них були поет Робінсон Джефферс, драматург Юджин О'Ніл та романіст Шервуд Андерсон. Праця Гібрана «Пророк» протягом півстоліття найкраще продавалася серед усіх книг видавництва, яке її опублікувало, а згідно з багатьма зведеними даними, вона посідала друге, після Біблії, місце у Сполучених Штатах за кількістю проданих примірників. Гібран та інші члени Пен-Ліги звільнили арабо-американських письменників від неодмінного усвідомлення себе арабами, звертаючись до інших, ніж імігрантський досвід, тем. Як драматург, прозаїк, митець і поет він насажував інших письменників, музикантів, митців і навіть Конгрес Сполучених Штатів, який ухвалив створення у Вашингтоні Меморіального Саду поезії імені Халіла Гібрана, задуманого Президентом Джорджем Бушем у 1990 році на вшанування впливу та універсальної тематики творчості Гібрана.

Однак, якщо Гібран і Рігані користувалися популярністю та пошаною, то інші члени самобутньої групи Ал Рабітал, серед яких були Майкл Наймі та Елія Абу Маді, не здобули заслуженого визнання у Сполучених Штатах, хоч Наймі одного разу і був номінований на Нобелівську премію з літератури. Драматург, прозаїк, журналіст і поет, він виявляв політичну чутливість під час свого перебування у Пен-Лізі, задаючи тон боротьби проти неприродності й лицемірства в літературі. Його найвідоміші праці, які часто друкувалися на сторінках «Нью-Йорк Таймс», – це біографія Гібрана Халіла Гібрана та «Книга Мірдада», написана після того, як він у 1932 році звернувся за розрадою і напутнім словом

до східних філософій. Написана у Сполучених Штатах, його поезія ніколи не була перекладена на англійську мову, за винятком тієї, що увійшла до антологій, зокрема до антології «Виноградне листя: Століття арабської американської поезії» (1988), яку уклали Грегори Орфалеа та Шаріф Елмуза.

Так само Елія Абу Маді також ніколи не був перекладений, хоч його і вважали найбільш потужним і тонким з усіх письменників групи «Ал-Магар». Його тематика охоплювала теми від кохання до війни. Як і інші письменники його групи, Маді був глибоко філософським і політичним, але ні він, ні інші письменники з Пен-Ліги не виправдовувались перед американською аудиторією і не пояснювали, що вони араби. Тоді як багато статей у «Сирійському світі» присвячувалося проблемам американськості і більшість із них висвітлювались у позитивному світлі, праці названих письменників тяжіли до універсалізму. Майже всі вони писали арабською, хоча їх читали і за межами їхнього власного кола.

Пен-Ліга кількісно скоротилася і на початок 1940-х років припинила своє існування. Арабські письменники – як іммігранти, так і діти іммігрантів, – не були визнані як група, до того ж вони не писали про спадщину і культуру. Явним винятком з цього ряду є «Сирійський Янкі», роман американця сирійського походження Салома Ріска, написаний 1943 року: історія іммігранта, перейнята настроями асиміляції й адаптування.

Протягом приблизно з кінця 1940-х до початку 1980-х років небагато хто з письменників ідентифікував свій статус зі статусом американця арабського походження. І все ж таки, у цей перехідний період з'явилися сильні, самостійні поети. Самуель Джон Газо, Д.Г. Мелем та Етель Аднан спершу заявили про себе як письменники, незалежні від етнічних класифікацій, а згодом наклали на себе плащ арабо-американської ідентичності. Газо, за-

сновник і директор Міжнародного Форуму поезії при Піттсбурзькому університеті, активно працює на поетичній ниві вже близько 30 років, виступаючи наставником для цілих поколінь багатообіцяючих молодих письменників. У 1993 році він був першим удостоєний офіційного звання Поета штату Пенсильванія. Його праці відображають міцну прив'язаність поета до місця і важливість для його поезії споглядання та дива. Найновіша збірка «Святе диво цієї миті: вибрані та нові поезії» (1996) зберігає у собі променисте розмаїття його майже 20 поетичних книжок.

Поети того часу були не лише мостом між двома висококультурними поколіннями, але також служили прямим зв'язком між творчістю американських арабів та американським літературним каноном. Д.Г. Мелем, переможниця конкурсу «Американська книжка», сприяла визнанню важливості для американської літератури слабо представлених у ній культур. Її критичні праці про афро-американських письменників, особливо про Гвендолін Брукс, здобули високу оцінку. Крім того, Мелем допомогла утвердженню арабо-американської літератури, організувавши перше читання арабської американської поезії на щорічному зібранні Сучасної мовної асоціації у 1984 році.

Етель Аднан, більше відома за межами Америки, сприяла розширенню ролі арабо-американської літератури, заснувавши свою власну видавничу компанію «Пост-Аполло Пресс». Її поезія, проза та репортаж («Про міста і жінок», 1993) зосереджуються на політичних і військових подіях на Середньому Сході, зокрема, у Бейруті. У романі «Сіт Марі-Роз» (1991) вона пише про кроскультурне розмежування на тлі соціальної тканини міста Бейрут.

Аднан, Газо і Мелем, разом з елегантною, іронічною поезією Джозефа Авада, проклали шлях сучасному поколінню арабо-американських письменників, до якого вони значною мірою належать самі.

Якщо до 1970–80-х років самоідентифікація зі своєю культурною спадщиною не була поширеною, то згодом політичний клімат і літературні тенденції стали наполягати на ній. З пробудженням голосу чорношкірих американців наприкінці 1960-х років інші багатокультурні групи почали вимагати собі місця в історії і літературі Сполучених Штатів. Однак, арабо-американські письменники змогли досягнути цього статусу лише ще через десять з чимось років.

Пробудила їх публікація невеликого томика поезії «Листя винограду», укладеного Грегорі Орфалеа у 1982 році. До того часу ще не виходило подібної збірки поезії, пройнятої такими темами і відчуттями. У 1988 році на книжкових полицях з'явилася розширена антологія Орфалеа та Елмуса, а також антологія «Пожива для наших бабусь: твори арабо-американських та арабо-канадських феміністок» (1994), укладена Джоанною Саді; найостанніше видання – «Пост-Гібранова антологія нових арабо-американських творів» (1999), укладачами якої є Халед Маттава і Мінір Акаш. Ці публікації, підтримані газетами, такими як «Ал Ядід», та журналом «Мізна», надали свої сторінки як тим арабо-американським письменникам, що зосереджені на темах культури та ідентичності, так і тим, кому ці теми далекі. Згадані збірки стали для читачів і науковців основним джерелом вивчення арабо-американських письменників та поцінування їхнього колективного голосу.

Внаслідок аналізу існуючих арабо-американських збірок стають очевидними три факти. По-перше, нині арабо-американська література складається з письменників, чиє походження включає в себе всі арабські країни, в тому числі Північну Африку і країни Перської затоки, а не лише представників Леванту. По-друге, теми арабо-американських творів не обмежені питаннями культури та ідентичності, а є широкими й далекосяжними. Сьо-

годні арабо-американські письменники виходять за межі оповідань і віршів, які виражають зв'язок з їхньою рідною землею і спадщиною. Вони досліджують нові горизонти, пов'язані з роками життя у Сполучених Штатах та місцевими політичними і соціальними проблемами, які впливають на їхнє щоденне буття. По-третє, з 1970-х років, коли зазвучали голоси Мелем і Аднан, в арабо-американській літературі зросла кількість жінок-письменниць. Це явище, головним чином, стало частиною загальної тенденції у Сполучених Штатах, започаткованої наприкінці 1960-х років піднесенням жіночого руху. Попереду Мелем і Аднан ішло багато інших жінок.

Багато з найсильніших поетів у Сполучених Штатах, поза всякими класифікаціями, мають арабські корені. Наомі Шіхаб Най, американка палестинського походження, незмінно визнається видатною поетесою, прозаїком та укладачем антологій. Визбиране у її поезіях поняття про культуру може часто співвідноситися з культурою, яку вона має сама, відвідує чи вигадує. Най є автором книжок для дітей, вона також збрала разом вірші і картини арабських поетів та художників з усього світу в антологію «Простір між нашими кроками» (1998). До низки інших видатних книг Най входять такі: «Ніколи не поспішаю: есе про людей та місця» (1996), «Бенітова пляшка мрій» (1995) та «Хабібі» (1997).

Розуміння та присутність у літературі арабо-американських творів, певною мірою, є результатом зусиль тих письменників, які створили науковий напрямок вивчення цих творів. Евелін Шакір, професор коледжу Бентлі, відкрила простір для такої наукової праці своєю книгою «Дівчата-арабки», у якій вона подає портрети арабських жінок – через їхні особисті розповіді, – жінок, що намагаються втримати хитку рівновагу між своїми власними культурними традиціями і способом життя та мож-

ливостями, які вони знайшли у Сполучених Штатах. Окрім того, письменниця і поетеса Ліза Сухайр Маййй поглибила критичне вивчення розвитку арабо-американської літератури. У своєму есе, яке є водночас історичним і політично гострим, Маййй розмірковує: «... Нам потрібні не сильніші чи чіткіші кордони ідентичності, а швидше – розширення і трансформація цих кордонів. Поглиблюючи й розсуваючи своє розуміння етнічності, ми не відмовляємося від своєї арабськості, а лише створюємо простір, де б умістився наш складний досвід». Маййй разом з іншими науковцями, такими як Лоретта Голл і Бріджет К. Голл, автори вичерпної «Арабо-американської бібліографії» (1999), слідує прикладам, які подали Орфалеа та Елмуса, створюючи вкрай важливі компендіуми, на які інші можуть покладатися як на першочергове джерело арабо-американських текстів.

Дехто з американських письменників арабського походження знайшов визнання поза межами езо-теричної аудиторії науковців, звертаючись до масового читача. Найкращим подібним прикладом сьогодні виступає американка сирійського походження Мона Сімпсон, чий роман 1987 року «Всюди, але не тут» – розповідь про невгамовну самотню матір та її вразливу дочку-підлітка – був екранізований Голлівудом у 1999 році. У цьому кінофільмі головні ролі виконували Сьюзен Сарандон і Наталі Портман. Сімпсон є автором двох пізніших романів: «Утрачений батько» (1991) та «Звичайний хлопець» (1996). Роман Діани Абу-Ябер «Арабський джаз» (1993) також був добре сприйнятий широкою аудиторією. Абу-Ябер не соромиться у висловах, зображуючи життя арабської громади. Ці картини водночас скромні і смішні, сповнені солодко-го суму і ностальгії. Відсвіжуючи пам'ять, авторка не дає померти самим питанням виживання. А поряд із цим твором – збірка коротких оповідань Джозефа Геха «Арабський джаз триває і триває»

(1990), яка являє собою проникливий, пристрасний погляд на ліванську громаду в Толедо, штат Огайо, гармонуючи з самоіронічним світом Абу-Ябер, що існує в подеколи напружений політичний атмосфері.

Вірні арабській традиції, сучасні поети, що входять до арабської американської громади, з пристрасстю і посвятою пишуть про ідентичність, культуру і життя, представляючи різні голоси та стилі. Елмуза зауважує це в одному зі своїх віршів, благує: «поети, критики,/ члени інших племен,/ будь-ласка, не треба звужувати поезію/ племені/ до овчини поезій/ про плем'я». Його застереження почули багато арабо-американських поетів, які, поряд із письменниками різних культурних традицій за межами основної течії, працюють над перетворенням лабіринтів ідентичності та простору на вузлові моменти своєї особистості й творчості.

Нове покоління відгукується на тривоги і переймає стилі, які здаються віддаленими від коріння Гібрана і Рігані. Сухейр Хаммад, наприклад, у своїх збірках, таких як «Краплі цієї історії» (1996), визнає спорідненість між своїм власним походженням і афро-американським голосом. У збірці «Телиці і герої» (1999) вона звертається до широкої культурної свідомості, використовуючи рекламний образ Мальборо-мена і викликаючи до життя сховані від стороннього ока вулички міста. Вона та інші представники цього нового покоління у своїх експериментах з репом і розмовним словом, місцевими діалектами і сценічним мистецтвом ближчі до універсальності групи Ал-Магар. Записи розмовного слова Наталі Гандал «Поле ніколи» сповнені щільної правди – правди, яка робить цю працю особливою для історії і показовою для сучасного літературного світу; але, разом з тим, вона своїми ідеями сягає далі, і це саме та риса, яка була характерна для покоління Ал-Магар. Справді, розмовне слово як форма мистецтва могло бути дорогим і Гібрану,

адже він писав п'єси і експериментував із широко вживаними формами.

Вочевидь, арабо-американські поети не загрузили у традиції простого вшанування і ностальгії, вони також не залишилися прив'язаними лише до надійних форм і стилів, які легко піддаються класифікації. Швидше, навпаки – вони з'являються всюди: від відкритих читань з мікрофоном і сучасних поетичних змагань у кав'ярнях (добре відомих як «розгромна критика») до публікацій у поважних поетичних антологіях і літературних журналах. У жовтні 1999 року багато хто вирушив до Чикаго на історичну подію – першу конференцію арабо-американських письменників, організовану американ-

ським автором палестинського походження Реєм Хананія, чий веб-сайт (<http://www.hanania.com>) є центром найсвіжішої інформації про арабо-американську літературу, культуру і політику.

Література арабо-американських письменників продовжує розвиватись як культурне втілення і літературний здобуток. Нове покоління письменників, включаючи митців розмовного слова та репертистів, відгукується як на проблеми свого часу, так і на вболівання історії. Вони наслідують велику традицію групи «Ал-Магар». Будучи дітьми Гібрана, Наймі, Рігані і Маді, ці письменники продовжують робити свій внесок в американську літературу і відігравати у ній свою роль. ■

Інші арабо-американські письменники

Праці **Джозефа Геха**, письменника, народженого у Лівані, зберігаються у постійній колекції Арабо-американського архіву Смітсонівського Інституту у Вашингтоні. Народжений у 1944 році, він найвідоміший своєю книжкою «Далі і далі: історії Толедо» (1990), у якій досліджується заплутаний світ еміграційних громад ліванських і сирійських християн у Толедо (штат Огайо) з 1920-х років і до сьогодні. Геха, викладач англійської філології в університеті штату Айова у місті Еймс, звичайно пише про родини з Середнього Сходу та про конфлікти всередині іммігрантської культури. До його інших творів належать «Святий Толедо» (1987) та одноактна п'єса «Голуб» (1990).

Самуель Газо, поет з ліванським і сирійським походженням, є легендарним автором віршованих

творів, педагогом і захисником поезії. Він одержав рішуче визнання критики за свої антології, серед яких «Тиша, про яку тут говорили» (1992) та «Минуле не лишиться позаду» (1993). Хоч красномовно виписані теми його поезії – страждання, старіння та смерть – з роками залишаються тими самими, форма його поезії відійшла від структурованого, ритмізованого стилю його ранніх збірок. Мері Зогбі у своєму огляді збірки віршів Газо 1996 року «Святе диво цієї миті» пише: «Навряд чи можна назвати іншого сучасного американського поета його рівня, який би так само знав арабську культуру, арабську історію й арабську мову». Газо протягом десятиліть був професором, а тепер є почесним професором англійської філології в університеті Дюквесне (Піттсбург), де він у 1966 році заснував Міжнародний Поетичний форум. У 1993 році йому було присвоєне звання Поета штату Пенсильванія. Частиною справи всього його життя, спрямованої на глибше розуміння краси поезії, стало те, що він переконав Піттсбурзьку «Пост-газету» друкувати по одному поетичному творі у кожному суботньому випуску.

Діана Абу-Ябер, 1959 року народження, є уроженкою північної частини штату Нью-Йорк. У віці семи років вона зі своєю родиною переїхала до Йордану. Нині вона викладає літературу в університеті Портланд штату Орегон. Протягом свого життя вона мешкала то в Йордані, то у Сполучених Штатах і викладала літературу та творче письмо у таких університетах, як Мічиганський, Орегонський та Каліфорнійський університет у Лос-Анджелесі. За власним зізнанням, вона почала писати, щоб, «будучи дитиною арабських іммігрантів, створити саму себе як «цілісну» людину. Творчість є дивовижно цілющою річчю». Її перший роман «Арабський джаз» (1993) розповідає про емігранта з Йордану, що живе зі своїми двома дорослими дочками у містечку, яке населяють бідні, переважно білі мешканці і яке схоже на те, де Абу-Ябер провела своє власне дитинство. «Арабський джаз» виграв книжкову премію штату Орегон і став фіналістом національної премії ПЕН/Гемінгвея.

Дочка батька-палестинця і матері-американки німецького походження, **Наомі Шібаб Най** народилася у Сент-Луїсі, штат Міссурі, 1952 року. В дитинстві вона переїхала до Йордану, але згодом знову повернулася до Сполучених Штатів у місто Сан-Антоніо, штат Техас. Там вона й живе з того часу, коли ще була ученицею середніх класів школи. Поступово її поезія знайшла визнання, а сама вона стала провідною постаттю в поезії південно-західного регіону, втілюючи у своїх творах душу жінки з цих місць. У 1995 році вона виступала на громадському телебаченні Сполучених Штатів у серії передач «Мова життя з Біллом Моерсом», і її висловлювання та добірка поезій були зібрані у книзі Моерса за однойменною назвою. Крім поетичних творів, виданих у збірках «Слова, що лежать під словами» (1995), «Простір між нашими кроками» (1998) та «Що ти втратив?» (1999), Най

пише есе, дитячі книжки і музику, вона також озвучила свою поезію для магнітофонного запису. Один із її популярних романів для юних читачів «Секрети Сітті» (1994) розповідає про підвалини стосунків між арабо-американською дитиною і її бабусею, яка все ще живе на своїй батьківщині у палестинському селі. «Хабібі» (1997) – її перший роман, написаний для молоді, в якому йдеться про арабо-американського підлітка.

Мона Сімпсон, яка народилася 1957 року у штаті Вісконсин у сирійсько-американській родині, є представником нового покоління американських письменників 1980-х років. Довідник «Сучасні автори» зауважує, що її добре сприйняті читачами романи «досліджують складні зв'язки у родині, розірваних на шматки розлученням батьків і занедбаністю дітей, як правило, зосереджуючи увагу на доньках, їхніх матерях, що збилися зі шляху, і батьках, які покинули свої родини». Її перший роман «Всюди, тільки не тут» (1987) одержав широке визнання критиків. У ньому розповідається вражаюча історія стосунків бродячої, імпульсивної матері Адель Огуст і її юної дочки Енн, яка глибоко переживає емоційний біль, що його завдає їй мати. У 1999 році за цим романом був знятий фільм. Другий роман Сімпсон «Втрачений батько» (1991) продовжує історію Енн, яка вже виросла і розпочала пошуки свого батька, іммігранта з Єгипту, що покинув свою сім'ю. Її третій роман «Звичайний хлопець» (1996) повертає нас до теми стосунків дочки з матір'ю, що веде невпорядковане життя, та пошуків відсутнього батька. У 1996 році у конкурсі «Granta» Сімпсон була визнана однією з найкращих молодих американських романістів, що забезпечило їй місце в сучасній літературі Сполучених Штатів.

Сузанн Докінз

Азіатська американська література: замішуючи мозаїку

Ширлі Джеок-Лін Лім

Американський романіст Генрі Джеймс якось зауважив, що потрібен значний період історії, щоб створити процвітаючу літературу. У світлі цього висловлювання швидкість, з якою на поверхню виходить нова азіатсько-американська література, можна вважати формою інкапсуляції історії, стислою відповіддю провідних літературних кіл Сполучених Штатів на запізнілу появу азіатських американців в американській свідомості. Водночас вона свідчить про те, що завдання оцінки цієї літератури є не лише нагальним, але і складним.

В оцінках маргінальної традиції, яка поширюється і швидко трансформується, слід уникати застиглих критеріїв, узятих з різних літературних традицій. Це не означає, що оцінка не є корисною чи можливою. Навпаки, оскільки літератури, що виникають, більш конфліктні, цьогочасні й перехідні, вони повинні містити в собі саморефлексивні, запитальні, критичні дискурси – іншими словами, самооцінку.

Огляд видавничих списків опублікованих азіатсько-американських творів показує, що у 1990-х

роках цей предмет став, користуючись розмовним висловом, «модною темою». Його популярність у перші дні нового століття можна загалом пов'язати з успіхом руху за громадянські права у 1950–60-х роках, з такими афро-американськими авторами, як Дюбуа на початку XX століття і Тоні Моррісон з нового покоління, яка у 1994 році виграла Нобелівську премію з літератури. «Жінка-воїн» (1978) Максін Гонг Кінгстон, перша азіатсько-американська книжка, яка знайшла широке визнання, і «Клуб радісної удачі» (1989) Емі Тан, що став бестселером, спровокували появу інших письменників, чії твори здобули таке широке визнання, що їх можна знайти як у супермаркетах, так і в університетських книгарнях.

Наукове і громадське зацікавлення азіатсько-американською літературою розквітло нещодавно. Його прямі корені – у студентському русі в університеті Сан Франциско та Каліфорнійському університеті в Берклі, а також в інших університетах Сполучених Штатів кінця 1960-х років, який привів до створення міждисциплінарних програм з етнічних досліджень. Сьогодні курси з азіатської американ-

ської літератури узвичаєні для всієї вищої освіти Сполучених Штатів. В результаті цей корпус творів зріс не лише у плані його очевидності, а також – і це важливіше – у плані його досягнень.

Такі журнали, як «Міст» у Нью-Йорку та «Амеразія», заснований в університеті Каліфорнії у Лос-Анджелесі, були живлючими силами у зміцненні самосвідомості окремих азіатсько-американських письменників. Це зацікавлення серед більшості американських читачів і видавництв, яке пожвавилось протягом останніх двадцяти років, принесло з собою не лише оновлені можливості, але і, за іронією долі, кризу репрезентації. Однією з ознак цієї кризи є внутрішня суперечка, зав'язана навколо намагання встановити «канон» текстів – перелік найкращих або найважливіших творів – і домовитися щодо уніфікованого університетського курсу. Проте, доки дискусії обертаються навколо того, що вважати тимчасовим, а що більш тривалим, азіатсько-американська література лишається особливо неусталеною ділянкою, яка викликає часті суперечки.

Як можна визначити кордони азіатсько-американської літератури? Три перші антології «Азіатсько-американські автори» (1972), «Азіатсько-американська спадщина» (1974) та «Аіііііііііі!» (1975) висунули думку, що парадигма «перемішування у казані» була неадекватною для розуміння азіатсько-американської культурної ідентичності. Водночас, зазнавши на собі впливу руху за громадянські права чорношкірих у 1960-х роках, видавці «Аіііііііііі!» – які згодом друкували п'єси, романи, оповідання і поезію – доводили, що азіатсько-американська «чутливість» була американським явищем, яке помітно відрізнялося від азіатських культурних джерел і не було з ними пов'язане. Але ця точка зору з роками вивітрилася перед обличчям зростання імміграції з Азії протягом останньої чверті XX століття.

Завдяки цьому поповненню кількість азіатів у населенні Сполучених Штатів зростає з 0,5 відсотка до майже трьох відсотків. Цікаво, що журнал «Аіііііііііі!» зосереджувався лише на китайських і японських американських авторах, серед яких майже всі були чоловіками. Для зіставлення зазначимо, що за 25 років з часу появи переломної антології книгарні Сполучених Штатів були заповнені творами американців філіппінського, малайзійського, індійського, пакистанського, в'єтнамського, корейського та іншого походження, причому жінки також були широко і виразно представлені.

Зазвичай, азіатську американську літературу оглядачі і критики оцінювали з єдиного – расового – погляду. Іншими словами, стрижневою позицією прочитання літератури була ідентичність американців азіатського походження у контексті історії азіатсько-американської імміграції і судової боротьби проти несправедливої політики та расового насильства. Правда полягає в тому, що різні іммігрантські історії у національних громадах дали поштовх для написання творів, які відображають проблеми і стилі, спільні для різних поколінь. Вже перекладені китайські поезії, написані між 1910 і 1940 роками іммігрантом з Китаю на стінах бараків на острові Енджел (місце прибуття іммігрантів на західному узбережжі Сполучених Штатів), і танки (японська віршова форма) поета Айсе (японського американця у першому поколінні). Кожен такий переклад став частиною відображеного у писемних джерелах «канону» азіатсько-американської літератури. Оповідання та есе Едіт Етон («Міс Весняні Пахощі», 1910), яка обрала собі літературний псевдонім Суї Сін Фар, щоб підкреслити своє наполовину китайське походження, присвячені проблемам, які виникають перед китайцями та людьми «змішаної раси», або, як їх називає авторка, «євроазіатами», у Сполучених Штатах на початку XX століття. «Америка у моєму серці» (1946) Карло-

са Булосана розповідає, як іммігрант з Філіппін та інші міграційні робітники борються за соціальну справедливість і визнання. Ці твори є частиною азіатсько-американської традиції.

До появи нових творів поствоєнної ери і навіть пізніше мемуари були улюбленим жанром письменників-іммігрантів та американців у першому поколінні. (Це також можна сказати і про інші етнічні літератури). «Дах із трави» (1931) Янхіл Кен, «Батько і славний нащадок» (1943) Парді Лоу та «П'ята китайська донька» (1950) Джейд Сноу Вонг задовольняли загальну цікавість читацької аудиторії до чужинців у її середовищі. Справді, досвід інтернованих у Другій світовій війні американських японців став основною темою мемуарів та автобіографічної поезії упродовж повоєнних десятиліть, знайшовши своє відображення у таких творах, як «Дочка Нісея» (1956) Моніки Зоун, «Прощавай, Манзанар» (1973) Джинн Вакацукі Густон і Джеймса Д. Густона, та поезіях Міцуї Ямада у книзі «Біг у пустелі» (1988).

Проте письменницькі азіатсько-американські спільноти були далекі від того, щоб обмежуватися однією епохою чи місцем зібрання, а також одним напрямком у літературі. Письменники спілкувалися між собою і продовжують спілкуватися через посередництво низки жанрів, включаючи художню прозу, поезію, драматургію та усну оповідь.

Першим романом, опублікованим народженням у Сполучених Штатах японським американцем був «Ні-ні, хлопче» (1957) Джона Окада. Через рік значну увагу привернув до себе роман американської китаянки Діани Чен «Кордони кохання». Швидкі кроки літературної продукції від того часу вказують на те, що азіатсько-американська літературна традиція все ще у стані формування – принаймні, так нам видається.

Масштаби досягнутого за останні роки вражають. Після здобутих романом Кінгстон «Жінка-во-

їн» нагород інші азіатсько-американські твори знайшли прихильних читачів. Роман Кеті Сонг «Намальована наречена» та збірка поезій Гаррет Хонго «Небесна ріка» у 1980-х роках сприяли зміцненню репутації азіатсько-американського письменства. Це зробили також захоплюючий театральний твір Девіда Генрі Гвана «П. Баттерфляй» та драма Філіпа К. Готанда «Прання».

З'явилася Тан з її «Клубом радісної удачі», а Кінгстон продовжила її успіх своїм романом «Хитромудра мавпа» (1989); також вийшли на передній план інші письменники, зокрема Бгараті Мухерджі («Ясмин»). Дебютні романи американської китаянки Гіш Ён («Типовий американець»), американського корейця Чан-ре Лі («Носій мови») та американської в'єтнамки Лан Чао («Мавпячий міст») – усі вони були тепло зустрінуті. У 1999 році американський письменник китайського походження Га Джін здобув Національну книжкову премію за свій перший роман «Чекання», події якого розгортаються на тлі Культурної Революції. Читачі також привітали і авторів малого жанру, таких письменників, як Дейвід Вонг Луї («Муки кохання та інші оповідання», 1991), Вакако Ямучі («Пісні, яких навчила мене мати», 1994) та Лан Саманта Чанг («Голод», 1998).

Такий масштаб досягнень свідчить про різнобічність тематики азіатсько-американської літератури, що відповідає сучасній азіатсько-американській розмаїтості. Азіатсько-американські твори не походять з єдиної традиції і не розвивають єдиної традиції. Швидше, певні культурні елементи є спільними для авторів з різними долями і різним походженням. Спільні вболівання полягають в особливому східному, азіатському баченні світу, в патріархальних формах родинності і роду та спільного досвіду боротьби і самотності у новому світі, що зветься Сполученими Штатами Америки. І все ж таки, годі шукати єдиної традиції, що міститься в

основі різноманітних способів і методів, які характеризують азіатську американську літературу.

Гетерогенні репрезентації – як у суспільстві, так і в літературі – допомагають зламати стереотип «загадкових» американських азіатів. (Коли філіппіно-американка Джессіка Гейгдорн свою останню антологію азіатсько-американської літератури назвала «Чарлі Чен мертвий», то в цьому звертанні до героїчного, але стереотипного образу американського азіата – головного героя детективних романів 1930-х років, написаних англо-американським автором Ерлом Дерр Біггерсом, та їх кінематографічних постановок – приховується щось більше, ніж просто дотик іронії).

До останнього часу азіатсько-американські дослідження спиралися на обмежене психо-соціологічне поняття стереотипу. Такі психологи, як Стенлі Сью, доводили, що євроамериканці історично вмотивовували дискримінацію американських азіатів поширеними упередженнями, згідно з якими іммігранти вважалися людьми нижчого сорту, носіями хвороб, і взагалі їх не вітали. Цей нещасливий негативний стереотип XIX століття сьогодні поступився місцем позитивному стереотипові американських азіатів як освіченої, працелюбної та успішної моделі етнічної меншини. Ця характеристика все більше місце завойовує собі в літературі, хоча у самій громаді щодо неї точаться суперечки.

Іншою темою, яка перегукується з темою раси, є тема статі: у багатьох творах азіатсько-американські жінки борються проти традиційних патріархальних взаємин. Одним із прикладів є роман Максін Гонг Кінгстон «Жінка-воїн» – цілий ряд історій про зростання у громаді, структурованій на засадах статевих і расових чинників.

Як і в найбільш традиційних суспільствах, статеві ролі в азіатсько-американських громадах є фіксованими, громада пильно стежить за їх дотриманням. Конфлікти, викликані таким станом справ,

протягом останнього десятиліття знайшли свій відгук у таких антологіях азіатсько-американських творів, як «Дім, у якому слід залишитися» (1990) та «Наші ноги мандрують небом» (1993). Загалом, висока оцінка присутності у родині дітей чоловічої статі приносила і більші економічні та соціальні сподівання, що покладаються на синів. Вважалося, що дочки мають вийти заміж і стати частиною родини свого чоловіка. Справді, у східно-азіатських суспільствах переважала думка, що жінки спочатку повинні коритися батькам, потім – своїм чоловікам, а далі – якщо вони овдовіють – своїм синам.

Імміграція до Сполучених Штатів – суспільства, в якому чоловічі і жіночі ролі більш пливкі й невимушені, – похитнула традиційні соціальні цінності. Ці зміни торкнулись і літератури. У творах молодшого покоління, таких як «Мона на землі обітованій» (1996) Гіш Єн та «Мавпячий міст» (1997) в'єтнамсько-американської письменниці Лан Чао, розкривається замішання, що виникає з суперечності між прагненням героїнь до самостійності й особистого щастя та сподіваннями, які покладають на них їхні матері-іммігрантки. Проте навіть раніше, відразу після Другої світової війни, Джейд Сноу Вонг і Джінн Вакацукі Густон, пишучи про те, як виростають дівчата, зробили подібні спостереження про статеві конфлікти у своїх родин.

Це правда, звичайно, що статеві ролі часто подаються як одна з функцій культури. Південно-азіатські американські письменниці, такі як Бгараті Мухерї та Барсі Сідва («Американське щеня», 1994), зображають конфлікти між поколіннями, які виникають, коли люди у стосунках з іншими людьми виходять за межі своєї нації. У таких книгах, як «Муки кохання» Луї та «Китайський хлопець» (1991) Гус Лі, азіатсько-американські чоловічі характери опиняються перед кризою трактування важливості своєї чоловічості. Отож, у коханні і у

родинних стосунках американці азіатського походження мусять переосмислювати конфліктуючі поняття чоловічої і жіночої ідентичності.

Іншою основною темою в азіатсько-американській літературі є взаємини між батьками і дітьми. Ця тема також має своє історичне і соціальне підґрунтя. В минулі роки через існування мовних бар'єрів для іммігрантів з Азії в азіатсько-американській літературі домінувала точка зору американських азіатів у другому поколінні, народжених в Америці. У 1943 році автобіографія Лоу «Батько і славний нащадок» дала американським читачам характер типового батька у сильній та міцній етнічній громаді.

Коли це друге покоління дітей часто відкидає соціальні сподівання своїх батьків, батьки-іммігранти виявляються не просто пласкими представниками статичних суспільств. Вони є також особистостями, які, переїхавши до Сполучених Штатів, виламалися зі своєї питомої громади. Внаслідок цього, народжені в Америці письменники азіатського походження зображають портрети складних батьківських характерів, які є внутрішньо роздвоєними. Твори Ямамото та Ямоші присвячені опису стосунків між матір'ю і дочкою, які схильні до конфліктів і непорозумінь, що виникають не лише на родинному, але й на статевому ґрунті. Промовисті оповідання Лан Саманти Чан у збірці «Голод» розвивають цю саму тему.

Взаємини батьків і дитини мають значення не лише як тематична основа, але також як певні складники оповідної манери – точки зору, сюжети, характери, голоси та мовні особливості. Те, хто є центром самоусвідомлення у поетичному чи прозовому творі, впливає на сприйняття читачем потоку ідентичності. Розмаїття голосів та інтонацій, якими наділені мовці, розповідає нам про те, чи батьки є неангломовними іммігрантами, чи носіями двох мов, а також про те, наскільки значний

розрив між дітьми і батьками у їхній культурній поведінці та цінностях. В чому рідко доводиться сумніватися, так це в тому, що в цих творах центральне значення мають взаємини між батьками і дітьми, висвітлюючи першочергову соціальну роль, яку родини відіграють у азіатсько-американських спільнотах.

Деякі з цих творів також прив'язані до регіонів. Наприклад, місцем дії в оповіданнях Окада, Тошіо Морі та Кінгстон є анклав на західному узбережжі Сполучених Штатів, а події у творі Луї Чу «Випити піалу чаю» (1961) відбуваються на цілий континент далі – у китайському кварталі міста Нью-Йорк. Твори, що походять з Гаваїв, такі як роман Мілтона Мураями «Все, чого я прошу, це моє тіло» (1975), вірші і проза Лоуїс-Анн Яманака у книзі «Недільний вечір в театрі Пагала» (1993) та Блу у книзі «Смертна кара» (1998), заховують у собі виразно острівну ідентичність, використовуючи англійські слова та діалектизми, характерні саме для розмовної мови на Гаваях. Подібна острівна тематика та стильова забарвленість простежуються в антологіях та інших виданнях, опублікованих у видавництві «Гаваї Бамбу Рідж Прес».

Без сумніву, останніми роками існує тенденція до постмодерністських технік. Твори молодших сучасних авторів, такі як роман Синтії Кадогати «В долині серця» (1993) та драматичні твори Гванга і Готанда, наближаються до роману Кінгстон «Мавпа – майстер мандрів» (1989), в якому відчувається значна сила. Вони експериментують з такими крайніми техніками, як пародія, іронія та стилізація, щоб дослідити переплетені між собою поняття раси, класу і роду та включити до цього тематичного кола статеву ідентичність як одну з центральних тем ідентичності. Використовуючи подібні техніки, Джессіка Гейгдорн у книзі «Пожирачі псів» (1990), дія якого відбувається на Філіппінах, критикує історичний колоніалізм Сполучених

Штатів та режим Марко, прославляючи філіппінське культурне злиття.

Одножанрові антології пропонують широкий спектр стилів та голосів. «Відкритий човен» (1993) і «Передчуття» (1995) вказують нові напрямки в поезії. «Чарлі Чан мертвий» (1993) і «У вогонь» (1996) дають читачеві уявлення про сучасну прозу. А дві антології 1993 року «Лінія життя» і «Нерозірвана нитка» знайомлять з тим, що відбувається у драматургії. Здорова багатоманітність також виразно простежується в останніх антологіях, зосереджених на ідентифікаційних національних коренях, таких як «Живучи в Америці» (1995), що присвячена рефлексіям американців з Південної Азії, збірці творів американців з В'єтнаму «Водяний знак» (1998), а також щойно виданій антології «Твори американців південно-азійського походження: Повертаючи континент» (2000). І, звичайно ж, значну різноманітність ідентичностей, жанрів і стилів знайдемо у нещодавно виданих загальних антологіях, включаючи «Азіатсько-американську літературу» (1996) Шон Вонга.

Загалом, метою цих антологій є забезпечення достатнього доступу до оригінальних та дослідницьких праць, що збуджують уяву, створених протягом останнього століття. Порушуючи рівновагу між добре відомими, визнаними творами і новішими писаннями, ці збірки, як правило, побудовані за принципом історичної і тематичної важливості та художньої якості; останній критерій часто є предметом гучних суперечок. Однак, вся ця різноманітність стилів, жанрів та голосів, узятих разом, свідчить про життєздатність азіатсько-американської літератури.

У найвищому прояві ця різноманітність за своєю сутністю є транснаціоналізмом – всесвітнім рухом культур, людей та капіталу. Це нове явище спонукало письменників до створення нових ідентичностей для людей – у тому числі і для самих себе. Азі-

атсько-американська гілка складається з емігрантів, біженців, вигнанців та іммігрантів, які прибували до Сполучених Штатів упродовж десятиліть, продовжуючи писати й публікуватися тут. Проте дехто з них до останнього часу зберігав ідентичність свого походження і навіть повернувся пізніше на свою рідну землю. Прикладом може бути добре відомий китайський письменник і вчений з Колумбійського університету Лін Ю-Тан, який після виходу на пенсію повернувся до Тайваню. Не зважаючи на те, що півстоліття тому він написав роман «Родина з китайського кварталу», дія якого відбувається у Сполучених Штатах, цей письменник не занесений до списків азіатсько-американських авторів.

Сьогодні, зрозуміло, кордони національних ідентичностей розглядаються як більш пористі – результат і внесок у глобалізацію культур та економіки під впливом дії вільного ринку, що відбувається паралельно до процесу просування в напрямку більшої транснаціоналізації американської ідентичності. Емігранти, мігранти та транснаціональні письменники, такі як американські корейці Чанг-ре Лі та Тереза Гак Кунг Ча, американський індонезієць Лі-Янг Лі, американський малайзієць Шерлі Гейк-лін Лім, американські південно-азійські письменники Міна Александер, Чітра Давакаруні та Бапсі Сідва, а також Гейгдорн та Чао, – всі вони формують виразно нові американські ідентичності, які різко контрастують із, скажімо, європоцентричною моделлю капіталізму на її ранніх стадіях, змальованою Дж. Гектором, або Святим Джоном Кревеком, більш ніж 200 років тому у його «Листах від американського фермера» (1782). Транснаціональні ідентичності двадцять першого століття створюються, навпаки, в період зрілого капіталізму і залежать від всесвітнього обміну.

Романи Лі, Чао та Джина вимагають усвідомлення двокультурної, двонаціональної естетики і мовної формації. Наприклад, дія у прозових творах Джина

(який прибув до Сполучених Штатів у 1985 році) відбувається у Китаї останніх тридцяти років. Ці твори, будучи новими, все ж таки відрізняються від найновіших творів, наприклад, народженої у Сполучених Штатах письменниці Кінгстон, чиї намагання відтворити етнічну історію виявилися у дослідженні зворотних міграційних процесів – зі Сполучених Штатів до Китаю, якого вона ніколи не бачила.

Отож, читаючи американську азіатську літературу, ми повинні пам'ятати, що критикам і викладачам доводиться бути посередниками між новими текстами та історично складеною літературною традицією Сполучених Штатів, між соціальними утвореннями та літературними ідентичностями спільнот, від імені яких і до яких ці тексти промовляють. Якщо останні твори азіатсько-американських авторів

– як іммігрантів, так і народжених в Америці, – розглядати загалом, то це буде недооцінкою феномену блискавичних публікацій, що з'явилися останнім часом, та постійно створюваної азіатсько-американської культурної ідентичності. Згрупувавши письменників різного походження в певну єдність, канон азіатсько-американської літератури формується під впливом колективного образу нових американських ідентичностей, гнучких з погляду транснаціональності і багатокультурності, які допомагають замісити багатокультурну мозаїку, що визначає історичний портрет Сполучених Штатів. ■

Ширлі Джеок-Лін Лім, професор Каліфорнійського університету в Санта Барбарі, нині очолює кафедру англійської філології в університеті Гонконгу.

Портрет: Чан-Ре Лі — про його твори

Для Чана-ре Лі все почалося з його батька.

«Спершу був мій батько», – так висловився ушлюблений американський корейський романіст у нещодавньому інтерв'ю «Нью-Йорк Таймс», розповідаючи про переїзд своєї родини до Сполучених Штатів трохи більше, ніж 30 років тому.

Все інше – переїзд із мамою і сестрою у східному напрямку до нового світу, необмежені можливості освіти у приватних школах та у Єльському університеті, рішення відмовитися від багатообіцяючої кар'єри фінансиста заради покликання письменника; добре зустрінуті читачами перші два романи, зарахування його журналом «Нью-Йоркер» до числа 20 найбільш перспективних письменників ХХІ століття та низка інших одержаних ним нагород – все це було результатом вибору, який зробив його

батько. (Старший Лі був терапевтом у Кореї, а у Сполучених Штатах, вивчивши англійську мову, став психіатром). Тож Лі досягнув усього цього, коли йому не виповнилося й 35 років.

Дебютний роман Лі 1995 року «Носій мови» приніс молодому авторові – якому на той час, повторимось, не виповнилося й 30-ти років – престижну премію Гемінгвея. У романі розповідається про сина корейського іммігранта, який працює приватно найнятим шпигуном у корпорації, змагається із небезпекою, яка загрожує його сім'ї, переживає смерть сина і врешті-решт опиняється втягнутим у політичну інтригу. Відчужена від нього дружина змальовує його як політичного й емоційного чужинця. Він і насправді є людиною, яка живе у двох світах, не належачи до жодного з них.

Гіш Їн, азіатсько-американська письменниця, чия кар'єра набирає обертів, так висловила про «Носія Мови»: «красиво задуманий, блискучий дебют, який проливає світло і розбиває серце; це величезний внесок до азіатсько-американської літе-

ратури». «Нью-Йорк Таймс Бук Ревю» підносив його як «захоплюючий». Тож увага і нагороди почали устеляти шлях його авторові.

Ця книга була справжнім досягненням для письменника, який зізнався у своїх численних інтерв'ю, що слово має на нього всеосяжний вплив. «Для мене вибір слів – це питання життя і смерті», – сказав він у «Ньюздей» у вересні 1999 року, зауваживши, що до школи він розмовляв лише корейською. «За два роки я відійшов від однієї мови, втратив її і перейняв іншу». Хоч його творче письмо ліричне і бездоганне, він все ще побоюється, що вживає англійську неточно.

Та все ж він перемагає. У його останній книзі «Життя як жест», надрукованій восени 1999 року, головним героєм знову є аутсайдер. Розповідь, побудована у двох часових рамках, знайомить читачів із Франкліном Гата, американським японцем, народженим у Кореї, який у повоєнні роки налагоджує своє життя аптекаря у передмісті, а між тим у його родині відбувається тертя. Та є ще й інший бік цієї історії: герой служив офіцером-медиком під час Другої світової війни і через це особисто пережив деякі з жахів того часу. Так зійшлися докупи дві грані його досвіду і два світи іммігранта.

Гата так розмірковує про свій стан: «Щось схоже на відчуття майже ідеальної легкості є у тому, коли ти перебуваєш у якомусь місці і, разом з тим, не пе-

ребуєш у ньому; і це, без сумніву, видається мені хронічною обставиною мого власного життя, а також його благодаттю, коли шукаєш ліків і не хочеш вилікуватися, аж доки цей стан природно не розростветься і не заповнить усього тебе. Ось до чого я належу, переплавляючи все, що лежить під рукою».

Цього разу критики ще гучніше хвалили його твір. Мішіко Какутані у «Нью-Йорк Таймс» назвав цей роман «мудрим і гуманним», а Леслі Броді у «Лос Анджелес Таймс Бук Ревю» охарактеризувала Лі як «самобутнього письменника».

Сьогодні, очолюючи магістерську програму з образотворчих мистецтв у Гантерському коледжі, який є частиною університету міста Нью-Йорк, він працює над своїм третім романом, зосередивши увагу на групі американських солдатів, що воюють у Кореї. Автор, за його власними словами, вбачає у цьому змогу по-новому подивитися на людей, які опинилися у певному місці, можливо, не за власним бажанням, і які повинні вирішити, як їм там жити протягом якогось періоду часу. Для його автора цей роман символізує, як він висловився у розмові з кореспондентом «Нью-Йорк Таймс», «те відчуття, коли ти одночасно є і громадянином, і вигнанцем, завжди залишаючись експатріантом, а також – усі супровідні проблеми, складнощі й насолоду».

Майкл Дж. Бандлер

Інші азіатсько-американські письменники

Американська романістка в'єтнамського походження і викладач права **Лан Чао**, 28 років, встигла виявити талант як до художньої, так і документальної прози. Її напівавтобіографічний роман

«Мавпячий міст» (1997) змальовує політ до свободи у Сполучені Штати матері та її дочки-підлітка наприкінці в'єтнамської війни, а також те, як кожна з них зустрічає випробування новим життям. Ця книга відверто відображає власний досвід Лан Чао. Її родина була серед тих в'єтнамців-антикомуністів, які піднялися у повітря, щоб врятуватися. Критик «Нью-Йорк таймс» Мішіко Какутані відзначає «тонку роботу» Чао, яка «зображає складні взаємини

між матір'ю та дочкою», дійшовши висновку, що «Чао зробила переконливий дебют». Письменниця також видала у співпраці з Німілс Новас прозову документальну книгу «Все, що слід знати про азіатсько-американську історію» (1996), яка містить інформацію про азіатські та тихоокеанські острівні групи у Сполучених Штатах.

Джессіка Гейгдорн народилася на Філіппінах у 1949 році і виросла там під час правління диктатора Фердинанда Марко, іммігрувавши до Сполучених Штатів у підлітковому віці. Поет і романіст, вона також працювала на сцені міста Нью-Йорк. Багато з її поезій написані у ритмі і стилі Аллена Гінсберга та інших поетів 1960-х років. Вони легко піддаються сценічній обробці. Гейгдорн відома своєю графічною поезією та прозою, зосередженою на болючих аспектах життя, а її характери – це часто жінки або азіати, відчужені від суспільства. Антологія «Небезпека і краса», в якій зібрано її працю майже за чверть століття, була надрукована у 1993 році. Її перший роман «Пожирачі псів» (1987) – рішучий портрет філіппінського життя – був номінований на Національну книжкову премію. А її другий роман – «Гангстер любові» – був написаний у 1996 році. У 1993 році Гейгдорн упорядкувала книгу «Чарлі Чан мертвий: Антологія сучасної азіатсько-американської прози».

Дейвід Вонг Луї народився у передмісті Нью-Йорка у 1954 році – син іммігранта з Китаю у першому поколінні. До виходу у світ збірки «Муки кохання та інші оповідання» (1991) його оповідання друкувалися в деяких з найвизначніших літературних журналів у Сполучених Штатах. «Муки кохання» одержали дуже гарні відгуки, вигравши премію за першу прозову книжку від «Лос-Анджелес Таймс» та премію за першу книжку від видавництва «Орала». Ця збірка включала також оповідання Луї 1989 року «Заміна»,

яке здобуло широку популярність. Це розповідь про іммігрантку-прибиральницю, котра вдає, що не розуміє англійської, мовчки терплячи словесні знущання свого начальника. Новий роман Луї «Прихід варварів», у якому розповідається про напружені стосунки сина з батьками, китайськими американцями, вийшов з друку у березні 2000 року. Нині Луї викладає творче письмо і літературу в Каліфорнійському університеті в Лос-Анджелесі.

Бгараті Мухер'ї, іммігрантка з Індії, увібрала в себе іммігрантський досвід людини з Південної Азії і особливо пам'ять про Індію, передавши все це у кількох десятках друкованих творів: романах, збірках оповідань, есе та документальних прозових творах. Її перші романи «Дочка тигра» (1972) та «Дружина» (1975) розповідають про ізольованість експатріантів з Індії. У цих ранніх творах вгадувалася авторка-індуска, яка писала англійською мовою. Проте у своїй третій книзі, збірці оповідань під назвою «Темінь» (1985), Мухер'ї заговорила голосом північноамериканської авторки-іммігрантки. З появою «Посередника та інших оповідань» (1989) переміщення точки зору Мухер'ї знайшло своє завершення. Тут вона подає ще ширшу картину північноамериканського іммігрантського досвіду. У «Ясміні» (1989) вона вивчає жіночу ідентичність на прикладі селянки-індуски, чий мандри до різних місць у Сполучених Штатах все більше зміцнюють її власну ідентичність у цій країні. «Володаря світу» (1993) вважають одним з найвидатніших останніх творів Мухер'ї. В ньому авторка звертається до теми «Червоної літери» Натанієля Готорна. Мухер'ї – професор університету Каліфорнії в Берклі.

Бапсі Сідва вважають провідною англомовною романісткою пакистанського походження. Народжена 1938 року в Карачі, вона переїхала до Сполучених Штатів у 1983 році. Дія її перших трьох ро-

манів – «Їдці ворон» (1983), «Наречена» (1983) та «Людина-льодяник» (1989) – відбувається на її батьківщині. У цих творах авторка вивчає постколоніальну ідентичність Пакистану. Аніта Десей сказала, що Сідва має «пристрасть до історії і до правдивої розповіді» – і ця пристрасть проявлена в кожному з її трьох перших романів, у яких вона прагне осмислити ті драматичні події, що призвели до розколу індійського субконтиненту у 1947 році та до появи Пакистану як держави. У її четвертому, «багатому на комічні ефекти» романі «Американське щеня» (1994) розглядається іммігрантський досвід у Сполучених Штатах через показ прилучення до американської культури кінця 1970-х років дівчини з іммігрантського середовища. Оповідання та статті Сідва друкувались у численних антологіях.

Лауреат кількох премій поет **Гарретт Хонго** є автором двох поетичних збірок «Жовте світло» (1982) та «Небесна ріка» (1988), в яких відображений досвід американських азіатів у суспільстві Сполучених Штатів. Хонго, американець японського походження, народився на Гавайях, а виріс у Лос-Анджелесі. Оглядач «Букліст» Донна Сімен зауважує, що Хонго був «відчужений від своєї культури, своєї батьківщини та історії своєї родини, аж поки не повернувся до місця свого народження». У збірці «Вулкан: Спогад про Гаваї» (1995) Хонго змальовує своє повернення до місця народження на Гавайях, щоб почати пошуки зв'язку зі спадщиною та минулим. В інтерв'ю для видання «Сучасні письменники» Хонго зауважує: «Мої завдання як поета впли-

вають із дослідження своїх витоків, пошуків етнічних та родових коренів, культурної ідентичності та поетичного натхнення...» У 1989 році за збірку «Небесна ріка» Хонго був номінований на Пулітцерівську премію в галузі поезії, крім того він упорядкував кілька збірок поетичних творів та есеїстики, присвячених азіатсько-американському досвідові.

Гіш Єн, також відома як Лілліан Єн, народилася у місті Нью-Йорк у 1955 році. Її батьки, які емігрували з Китаю, тяжко працювали, щоб дати своїм дітям ті можливості, яких вони були позбавлені в Китаї. Навчаючись у середній школі, вона обрала для себе ім'я «Гіш» – на честь актриси Лілліан Гіш. Вона не відразу знайшла себе як письменниця. Їй довелося провчитися рік у бізнес-школі, аж поки вона не усвідомила, що «повинна стати письменницею або померти». «Типовий американець» (1991), перший роман Єн, мав гучний успіх, ставши фіналістом на премію від Національного Гуртка критиків. Цей роман та наступний за ним – «Мона на землі обіцяній» (1996) – розповідають часто смішну й інколи трагічну історію іммігрантської родини Чан, простежуючи, як її члени повільно звикали до Сполучених Штатів та як змінювалися під впливом різних подій, що врешті-решт роз'єдали їх. Остання книга Єн «Хто такий ірландець?» (1999) – це збірка, що складається з восьми оповідань, у яких змальовується не лише її власна етнічна група американських китайців, а також інші етнічні групи Сполучених Штатів.

С. Д.

Американська література чорношкірих у 2000 році: НОВИЙ ВИГЛЯД

Роберт Б. Степто

Протягом 1960-х років, з розширенням руху за громадянські права, в американських літературних колах визрівала думка, що література чорношкірих переживає своє друге відродження після ери Гарлемського ренесансу, що мав місце перед Другою світовою війною.

Звичайно, цю думку можна довести прикладами. У 1960-х роках у місті Нью-Йорк було створено театральну трупу «Негро Ансамбль Компані», по всій країні виникали численні менші театральні трупи, а також більш радикальні мистецькі рухи чорношкірих як у драматичному мистецтві, так і в поезії. З'явилася велика кількість публікацій – від нових книжкових видань у провідних видавництвах та нових журналів до широкого перевидання сотень вже виданих раніше книжок, зокрема перевидання у 1969 році роману Зори Ніл Гарстон «Їхні очі дивилися на Господа» (1937). Окрім того, у каталогах ряду коледжів та університетів з'явилися курси з літератури чорношкірих в Америці. З одного боку, для закінчення вищого навчального закладу студенти вивчали літературу чорношкірих, а з іншого

боку – різко зросла потреба у кваліфікованих викладачах цієї літератури.

Процес, який почався у 1960-х роках, тривав і протягом наступних десятиліть і, звичайно ж, продовжує існувати як рух і як літературна традиція на зорі нового століття. Це розростання виявилось таким драматичним, що хочеться проголосити кінець другого ренесансу – не тому, що «чорношкірі більше не в моді» (доля Гарлемського ренесансу), але тому, що бути чорношкірим американцем нині означає не лише моду, а й провідні позиції. Достатньо сказати, що коли Депресія 1930-х років знищила ренесанс тієї епохи, то багатство забезпечило процвітання другого ренесансу. Сьогодні американська література чорношкірих більше не є настільки маргінальною, настільки новою і настільки обмеженою у своєму читацькому колі літературою, щоб її доля була непевною. Сьогодні практично кожна гілка словесної творчості у Сполучених Штатах включає в себе низку визначних чорношкірих письменників, і тому неможливо скласти єдине уявлення про те, що являє собою чорношкірий американський письменник.

Оскільки добре відомо, що талановиті чорношкірі американці працюють в усіх літературних жанрах, то, можливо, менш відомим залишається те, які нові напрямки вони розробляють у межах цих жанрів. У прозі, наприклад, на тлі відомих історичних подій що справді приваблює, так це свіжий підхід до написання розповідей про часи рабства. Зокрема роман «Кохана» (1987) Тоні Моррісон – який, можливо, призвів до вручення авторці Нобелівської премії, – яскравий приклад нового бачення рабства. Замість розповідати знайомий сюжет про чоловіка, що очолює бунт проти рабства (версії якого беруть свій початок у романі Фредеріка Дугласа «Героїчний раб» 1853 року), у романі Моррісон розповідається про долю Сет, колишньої рабині, яка вбила свою дитину, щоб не бачити її поневоленою. Оповідання та романи Чарльза Джонсона також свіжі щодо погляду й емоційної сфери. У передмові до свого роману «Серединний шлях», який виграв Національну премію з літератури 1990 року, Джонсон розповідає історію про чорношкірого героя, котрому так не щастило, що коли він прокрався на судно, аби втекти від одруження, то з'ясувалося, що він нерозсудливо вибрав корабель, на якому перевозили рабів. В цій історії – сутність породженого рабством меланхолійного гумору. Та лише близько десяти років тому письменник наважився заговорити з гумором, розповідаючи про сповнений болю серединний шлях з Африки до Американського континенту, що пролягав у самому серці работоргівлі.

Іншими словами, чорношкірі американські письменники сьогодні достатньо впевнені в собі, щоб продемонструвати різні підходи до старої теми, при цьому навіть висловлюючи критику того, чого вони раніше не намілювалися критикувати. В цьому відношенні вони є послідовниками істориків афро-американського досвіду останньої чверті минулого століття, які проклали шлях для нового бачення.

Пам'ятаючи давній вислів про те, що новий досвід є приводом для нових історій, чорношкірі американські письменники останнього часу пишуть про нові зібрання і нових сусідів, нові школи, нових друзів та нові ситуації на роботі. Цим може частково пояснюватися той факт, чому вони завоювали нових читачів. І ось наслідок: Террі Макміллан у своїх книгах, які знайшли широку аудиторію, «Чекаючи на видих» (1992) та «Як Стелла знов увійшла в свою колію» (1998) зображає вдатних чорношкірих жінок, що прагнуть любові у різноманітних довідках. Книга Даррила Пінкні «Яскравий ситець» (1992) може привабити і розважити читачів розмовами, що відбуваються у корпоративній їдальні. Твори Андреа Лі «Сара Філіпс» (1984), Трея Елліса «Ремонт» (1993) та «Тут і тепер» (1999), а також Конні Портер «Ясновельможний суд» (1991) являють собою доробок трьох молодих письменників, які, говорячи від імені середнього класу, їдко зображають відносно нові ситуації, в яких діють чорношкірі.

Не менш захоплюючою стала поява чорношкірих американських письменників у так званих субжанрах, зокрема науковій фантастиці та кримінальному трилері. Октавія Батлер у таких книжках, як «Родина» (1988), де притаманна ХХ століттю вразливість чорношкірих подається через призму історії ХІХ століття, внесла в американську літературу чорношкірих нове бачення. Волтер Моузлі розсунув горизонти афро-американського детективу порівняно з його попередниками Джорджем Шуйлером, Честером Гаймсом та Ізмаїлом Редом, поєднавши цю форму з формою міграційної повісті. Романи Моузлі, зокрема роман «Диявол у блакитному» (1990), протагоністом яких є Ізі Роулінз, стали живими за рахунок того, що у них відбувається зіткнення чорношкірих мігрантів з Техасу та Луїзіани із сьогочасною дійсністю Лос-Анджелеса, штат Каліфорнія. Вважає присутність у жанрі де-

тективу сімох письменниць. У таких книжках, як «Бланш серед однієї десятої талантів» (1994), Барбара Нілі вправно перетворює знайомий характер чорношкірої жінки на образ маскультури: служницю – на хитрого, спостережливого детектива, що ним у житті нерідко і виявляються домогосподарки. Романи Валері Вілсон Веслі, зокрема «Де спить зло» (1996), фокусують увагу на Тамарі Хайл, приватному детективі, яка – через ті обставини, що вона є чорношкірою і самотньою матір'ю, – знаходить також і внутрішні мотиви для своєї діяльності. А Памела Томас-Грехем своїм романом «Темніший відтінок кармазину» (1998) та іншими принесла детективний роман і його чорношкіру героїню в священні аудиторії найстаріших елітних університетів Америки.

Чорношкірі американці традиційно робили значний внесок у поезію та драматургію, ця роль належить їм і сьогодні. Ріта Дав, яка стала на початку 1990-х років поетом-лауреатом, а також лауреатом Пулітцерівської премії, є безсумнівно одним із найвидатніших поетів сучасного покоління. Її остання, сьома, збірка «В автобусі з Розою Паркс» (1995) стала широким дослідженням родинних взаємин, ґрунтуючись на мотивах і вболіваннях її попередньої збірки «Мати Любов» (1995). Нещодавно Дав виявила себе як драматург. У п'єсі «Темний бік Землі» вона використала сюжет «Едіпа» Софокла, перенісши дію в XIX ст. на південноамериканські плантації ери рабства. Цю п'єсу широко ставили на різних сценах Сполучених Штатів. Юзеф Комунякаа, інший чорношкірий лауреат Пулітцерівської премії, у таких збірках, як «Викрадачі раю» (1998) та більш ранній – «Неонова говірка» (1993), відзначився проникливим баченням проблем війни та раси, хоча він і занурений в мистецькі та музичні образи, а його стиль суголосний з ритмами блюзу та джазу. Мерілін Нельсон, чия поезія заглиблена у спогади ди-

тинства, зосереджується на взаєминах усередині родини та на статусі жінки у суспільстві, а у своїй останній збірці «Поля хвали: нові та вибрані поезії» (1997) вона переймається проблемами свободи, соціального статусу і героїзму чорношкірих американців.

У драматургії часто виявляється, що питання новизни твору відступає на задній план перед питанням його доступності у вигляді письмового тексту. На щастя, видавці продовжують перевидавати багато з нестаріючих драматичних творів Ленгстона Г'юза та друкують серію творів лауреата Пулітцерівської премії в галузі драматургії Августа Вілсона – цикл п'єс, присвячених XX ст., серед яких кожна відображає певне десятиліття. Серед них «Урок гри на піаніно», «Сім гітар» та «Загорожі». Ці твори сповнені пам'яті та історії, сильних характерів та уроків, які дають одне одному різні покоління. Нещодавно у професійному театрі Піттсбурга, штат Пенсильванія, відбулася світова прем'єра його останньої п'єси «Король Хедлі II», а попередню п'єсу Вілсона – «Маршрутне таксі» – планується ставити на Бродвеї.

Вперше з 1960–70-х років, коли було надруковано твори Джеймса Болдуїна, Джозефа Вокера, Амірі Барака, Рона Мілнера та інших, видавці схильні друкувати драматичні тексти. Внаслідок цього, окрім Вілсона, читачі можуть познайомитися зі збірками Перла Кледжа («Відлітаючи на Захід» та інші п'єси», 1999) і Сьюзан-Лорі Паркс («Американська п'єса» та інші твори», 1995), а також вельми захоплюючими сценічними творами Анни Девер Сміт. Спершу Сміт вивчала наслідки расових конфліктів 1991 року у Брукліні, штат Нью-Йорк, і подібне напруження 1992 року у Лос-Анджелесі, штат Каліфорнія. Внаслідок цього з'явилися два твори в жанрі документального театру – суміш журналістики, усної оповіді та драматургії, – які було поставлено низкою театрів по всіх Сполучених Штатах. Автор-

ка опублікувала ці сценічні твори для одного актора у двох виданнях: «Полум'я у дзеркалі: Висота корони, Бруклін та інші ідентичності» (1993) та «Лос-Анджелес у сутінках, 1992: На шляху: Пошуки американського характеру» (1994).

Кільком молодим драматургам, про яких говорять схвально, все ж належить іще дочекатися опублікування своїх творів для широкої аудиторії. Одним із найбільш обдарованих серед них є Шеріл Л. Вест, яка певний час була працівником соціальної служби. Услід за своїм першим твором, а це твір про людину, хвору на СНІД – «Перш, ніж це вразить твій дім», – вона написала душевну, веселу, і все ж таку, що вражає до глибини, п'єсу – «Скриплячи підлогою» – твір про чотири покоління афро-американських жінок, що зібралися на святкування 90-ліття найстаршої серед них.

Жодна дискусія про афро-американську літературу не може ігнорувати літератури широкого громадського звучання – як досягнення чорношкірих письменників у галузі документальної прози та появу чорношкірого інтелектуала з народу, так і книговидання, що супроводжує цей процес піднесення вгору. Заклади вищої освіти також зіграли в цьому свою роль, оскільки багато хто з інтелектуалів та письменників обіймають викладацькі посади, а також посідають провідні позиції у створенні навчальних курсів з афро-американістики. І все-таки, ці окремі особистості не мали б подібного громадського значення, якби серед нашого покоління не знайшлося відповідної нової аудиторії, яка певним чином формує засоби масової інформації, включаючи періодику та електронні ЗМІ. Джазова стильовість і соціальні спостереження Стенлі Крауча («Завжди у пошуках», 1999), феміністичні проблеми та кохання у творчості Бел Гукс («Все про кохання», 2000), особисті родинні історії, зокрема непроста спадщина журналіста Джеймса Мак-

брайда («Колір води», 1996), а також ерудиція Генрі Луїса Гейтса Старшого щодо розмаїтих аспектів афро-американської історії («Кольорові люди: Автобіографія», 1994; «Десять способів погляду на чорношкірого», 1998) – все це сьогодні складає розквітлу афро-американську літературу.

У своїх оцінках того, як американська література чорношкірих досягла такого значення, яким вона нині пишається, ми повинні зауважити, що вона є непересічною і багатогранною через те, що пройшла тривалий шлях розвитку, перш ніж потрапити до вченої аудиторії. Зокрема, Тоні Моррісон явно не обходить думка науковців, Августу Вілсону вже не потрібна підтримка певної драматичної школи, щоб ініціювати постановку своїх п'єс. Низка письменників, включаючи Барбару Нілі, Волтера Моузлі, Террі Макміллан, стали надзвичайно популярними, залишаючись поза «канonom» афро-американської літератури. Одним із факторів цього є поява у Сполучених Штатах протягом останнього десятиліття великої кількості книжкових клубів, у роботі яких представники афро-американських спільнот беруть не менш активну участь, ніж інші, при цьому афроамериканці прагнуть читати твори представників своєї раси. Без сумніву, багато книжкових клубів більше цікавляться творами, які здатні змінити життя людини чи наснажити її, ніж творами, що вивчаються в університетах.

Завдяки одному книжковому клубові, який спонсорує тележурналістка й актриса Опра Вінфрі, дебютні видання афро-американських романістів Бріни Кларк та Кледж здобули безпрецедентну популярність. У романі «Ріка через моє серце» (1999), розповіді про політику і владу у релігійних громадах, Кларк – молода письменниця, уродженка міста Вашингтон – зображає події у своєму рідному місті 1920-х років, коли сегрегація переживала агонію. Роман «Що здається божевіллям у звичайнісінький день» (1998), написаний драматургом Кледж, являє

собою оригінальний, несподівано сповнений гумору погляд на певні життєві кризи і трагедії, насичений природною гостротою уяви автора. Те ж саме можна сказати про «Подих, очі, пам'ять» – історію переселення родини з Гаїті до Сполучених Штатів. Це перший роман Едвідж Дентікат, американської письменниці з Гаїті, що стала відомою широкому читачеві як яскравий портретист сучасної історії рідної їй країни. Цей твір також був відзначений у книжковому клубі Опри, і не лише там: за його критичну і художню вартість йому судилося друге життя у студентській аудиторії.

Справді, творчість Дентікат є певним експериментальним доказом того, що література чорношкірих американців, яка сьогодні процвітає поза стінами навчальних аудиторій, має своє місце, що постійно еволюціонує, і в межах цих аудиторій. Мається на увазі не стільки розробка навчальних курсів, окремі з яких існують ще з 1960-х років, скільки певне переконання, що американська література чорношкірих є живою сферою дослідження для всіх, хто прагне знати літературу Сполучених Штатів. Зростає кількість студентів-випускників, котрі до числа предметів, з яких вони складають усні іспити, включають американську літературу чорношкірих. Зростає також і кількість дисертацій, присвячених чорношкірим американським письменникам, особливо у складному поєднанні, коли

досліджується творчість кількох письменників – представників різноманітних угруповань. Окрім того, зростає і кількість зарубіжних університетів, які надають дипломи зі спеціалізації «американська література чорношкірих».

Чого сподіватися у майбутньому? Відразу постає два питання. По-перше, чи буде американська література чорношкірих і надалі магістральною? Як талановиті твори прокладатимуть собі шлях до ринку? По-друге, наскільки «національною» залишиться американська література чорношкірих у світі, де все більш переважають глобальний підхід і транснаціональний світогляд? Частково це залежатиме від того, чи зміниться уявлення про афро-американського письменника і як воно зміниться. Буде цей письменник спадкоємцем усього американського континенту, навколоатлантичного світу чи лише Сполучених Штатів?

Це питання може якийсь час лишатися нез'ясованим, але сам цей час може виявитися сприятливим для того, щоб поживавити дискусію і дати їй нові орієнтири. ■

Роберт Б. Степто є професором афро-американських студій, американістики та англійської філології в Єльському університеті. Він автор таких видань: «Блакитне як озеро: Персональна географія» (1998, видавництво «Бекон Прес») та «З-під вуалі: Дослідження афро-американської оповіді» (1991, видавництво Іллінойського університету).

Портрет: Джон Едгар Вайдмен — людина, що належить собі

В часи, коли американська література чорношкірих процвітає, коли старших письменників, які

прямують знайомими стежками, мають за знаменитостей, а нових – розкладають по готових личках, існує ще й таке – цілком своєрідне – явище, як Джон Едгар Вайдмен.

Важко говорити окремо про різні складники його особистої долі, не ризикуючи втратити довіру читачів. Уявіть собі: народжений у місті Вашингтон у 1941 році, він провів дитинство у Піттсбурзі (штат Пенсильванія); будучи сином робітників, він

на якийсь час став баскетбольним героєм в університеті Пенсильванії, а згодом – навчався в Оксфорді, здобувши вчений ступінь з літератури XVIII ст.; романіст і мемуарист із незмінно позитивними, вартими заздрості відгуками критиків та вірною читацькою аудиторією; одружений, батько зірки у професійній жіночій баскетбольній лізі Сполучених Штатів; шанований професор англійської філології в Массачусетському університеті. Серед інших нагород, він здобув премію Фолкнера за свій п'ятий роман «Посланий по тебе вчора» (1983) – єдину премію, що присуджується і фінансується самими письменниками. І справді, його називають «чорношкірим Вільямом Фолкнером» та «Шекспіром у м'якій обкладинці» – з натяком на кишенькові видання його численних творів.

Та у медалі є й зворотний бік.

Вайдмен – автор книги «Брати і власники» (1984), в якій ідеться про взаємини між чоловіком, що досяг успіху в житті, і його рідним братом-в'язнем, засудженим за вбивство на довічне ув'язнення. Це не роман. Це родинні спогади. Він також є автором, зпоміж низки інших журнальних публікацій, одного проникливого твору, надрукованого кілька років тому в журналі «Есквайр», про батька і сина, які, заблукавши, вбили однокласника. І це також не вигадка.

Прожито два життя. Про це розказано в історіях. Та все це – правда.

Можемо лише уявити, що його особиста травма збагатила його творчі обдаровання. Проте читач не дізнається більше, ніж письменник захоче відкрити йому у таких книгах, як «Тривалість батьківства: Роздуми про батьків і синів, расу і суспільство» (1994). Ось що він сказав в інтерв'ю «Вашингтон Пост»: «Я не використовую свого життя як матеріал для пояснення чогось комусь. Я б дав таке форму-

лювання: моє життя – це закрита книга. Моя проза – це відкрита книга. Вони можуть здаватися однією й тією самою книгою, та я знаю різницю між ними».

Найімовірніше, що, якби жодна з цих трагедій не спіткала його родину, цей письменник – завдяки своєму літературному обдарованню – був би не менш глибоким, пристрасним і проникливим, незалежно від того, які б теми він досліджував. Те, що бачили його очі і що чули його вуха на вулицях Піттсбурга та по інших світах, включаючи музику, – все це надало його прозі глибини і краси, які можна зустріти лише у творах небагатьох рівних йому письменників.

У таких романах, як «Дамбала» (1981), «Схованка» (1981) та «Посланий по тебе вчора», що більше відомі як «Трилогія сусідньої діброви», він глибоко проникає в життя Піттсбурзьких околиць своєї юності – таких, якими вони були і залишаються дотепер. «Вбивство худоби» (1996) – це твір про певний час, коли у Філадельфії спалахнула епідемія жовтої пропасниці. «Два міста» (1999), його останній роман, своїм тлом має сучасну Філадельфію та Піттсбург, він побудований у стилі музичних ритмів – блюзу, джазу, стилю «мотаун», духовних співів, класики та джазу в стилі «фанк».

Вайдмен якось зауважив, що колись він прагнув писати книги, які могли б із задоволенням читати і його родина у Піттсбурзі, і науковці-літературознавці. Той факт, що його книги мають широкий успіх на масовому ринку і що на квітень 2000 року в університеті Вірджинії було заплановано дводенне міжнародне вшанування його літературної діяльності, вказує на те, що він, мабуть, досягнув цієї на позір примарної мети.

М. Дж. Б.

Інші чорношкірі американські письменники

Едвідж Дентікат – гаїтянсько-американська письменниця, лауреат багатьох премій. Народжена на Гаїті у 1969 році, вона жила там до 12 років, а потім переїхала до своїх батьків у Сполучені Штати, де нелегко знайшла спільну мову з однолітками. Почуваючи себе самотньою, вона почала писати про свою рідну країну та про гаїтян в Америці. Так у 1994 році побачив світ її перший роман, який читачі зустріли із захопленням, «Подих, очі, погляд», у 1995 році вийшла збірка оповідань «Крік? Крак!», а у 1998 році – роман «Розведення кісток». Гаррі П'єр-П'єр у «Нью-Йорк Таймс» похвалив творчість Дентікат як «голос гаїтянських американців».

Ямайка Кінкед відома за свій ліричний стиль. Доріс Грамбек, яка пише для «Вашингтон Пост Бук Ворлд», сказала про Кінкед, що її стиль підсилює «почуття поетичної радості, яке не покидає Кінкед... протягом усього її життя». Кінкед, уроджена Елейн Потер Річардсон, народилася в Антігуа, покинувши цю країну у віці 17 років, щоб працювати нянькою у Сполучених Штатах. Вона почала свою літературну кар'єру у журналі «Нью-Йоркер». Серед її найвідоміших творів, що несуть у собі ознаки її походження з західної Індії, – «Енні Джон», «Люсі», «Автобіографія моєї матері» та збірка оповідань «На дні річки».

Джеймс Макбрайд, син чорношкірого священика і єврейки, працював джаз-саксофоністом і журналістом у «Вашингтон Пост» та «Бостон Глоуб». Його добре зустрінула читачами автобіографія «Колір води: данина шани чорношкірого до своєї білої матері» є розширеною версією есе про матір, написаного для «Бостон Глоуб» у 1981 році. Автор

поєднує спогади про своє власне дитинство у місті Нью-Йорк з історією життя своєї матері. У рецензії на «Колір води» в журналі «Нація» Марина Будос пише, що «автобіографія Макбрайда – це не лише потрясаюча історія, але й тонкий внесок у сучасні дискусії про расу та ідентичність».

Романістка і новелістка **Террі Макміллан** досягнула значного успіху від часу виходу у світ її першого роману «Мама» у 1987 році. Макміллан, яка народилася 1951 року у місті Мічиган, є майстерним оповідачем, що, за висловом одного з рецензентів, має «автентичний, невдаваний голос», розповідаючи про досвід міського життя афро-американських чоловіків та жінок. До її романів також належать «Зникання», «Чекати, щоб зітхнути» та «Як Стелла увійшла в свою колію». Глибоко віддана справі встановлення контактів між письменниками і рішуче налаштована виправити те, що вона вважає нехтуванням книговидавничою індустрією чорношкірих письменників, Макміллан сама підготувала до видання збірку «Розбиваючи кригу: Антологія сучасної афро-американської прози», видану в 1990 році.

Волтер Моузлі найбільше відомий за серію оповідань, що розбивають усталені уявлення. Це розповідь про вигаданого чорношкірого детектива, який ледве зводить кінці з кінцями у період після Другої світової війни в Каліфорнії. Проте Моузлі розширив свій репертуар, включаючи до нього інші види прози, а також аналітичну працю, присвячену дослідженню американської економічної і політичної машини, «Робота над послідовним комплексом: Скидаючи мертву руку історії», надруковану у січні 2000 року. Народжений у Лос-Анджелесі у 1952 році, Моузлі досяг успіху у читачів і критиків своїми оповіданнями про чорношкірого детектива Ізі Роулінза: «Диявол у блакитному» (1990), «Червона

смерть» (1991), «Білий метелик» (1994) та «Маленький жовтий собачка» (1996). Одначе його обдаровання вийшли за межі чистого жанру художньої прози, коли він у 1996 році опублікував свій перший нежанровий роман «Мрія Р.Л.», який у «Сан Франциско Ревю оф Букс» був названий «чарівною і виховною казкою про дружбу, кохання та уміння прощати, ... без сумніву, найкращим твором автора на сьогодні».

Август Вілсон, народжений у Піттсбурзі, штат Пенсильванія, у 1945 році, є одним з найвидатніших драматургів Сполучених Штатів. Окрім інших праць, він майже завершив цикл із десяти п'єс, що стали хронікою життя чорношкірих у Сполучених Штатах. Кожна п'єса з цього циклу присвячена окремому десятиліттю XX століття. Низка п'єс –

«Чорне підніжжя Ма Рейні», «Загорожі», «Прихід і відхід Джо Тернера», «Урок гри на піаніно», «Два поїзди у русі», «Сім гітар», «Маршрутне таксі» та «Король Хедлі II» – отримала численні відзнаки й нагороди, включаючи чотири нагороди Нью-Йоркського Товариства драматичних критиків та дві Пулітцерівські премії за найкращу п'єсу («Загорожі» й «Урок гри на піаніно»). Відомий сильними діалогами та емоційно зарядженими сюжетними лініями, Вілсон одержав у «Нью-Йорк Таймс» характеристику «провідного письменника, який має поетичний слух до місцевої говірки, поєднаний з потужним почуттям гумору (політичного і сексуального), певним інстинктом до драматичного епізоду та пристрасною відданістю великій темі».

Кетлін Хаг і Розалі Таргонська

Американська література латиноамериканського походження: відмінне і спільне

Верджил Сьюарес

В автобіографічному начерку, написаному в 1986 році, шанований чикано-американський романіст Рудольфо Аная висловився так: «Якщо мені судилося бути письменником, то це завдяки предківським голосам...[мого]...народу, які є частиною мого прагнення, мого пошуку».

Сьогодні предківські голоси великою мірою є частиною іспано-американської літератури, традицією, яка нараховує більше, ніж три століття, і яка пережила своє драматичне відродження у попередньому поколінні. Оскільки досвід іспаномовних народів у Сполучених Штатах продовжує висувати питання ідентичності, асиміляції, культурної спадщини та мистецького виразу, твори іспано-американських письменників читаються з великою цікавістю і бажанням.

В певному розумінні література функціонує як дзеркало, відображення того, як іспано-американці сприймаються домінуючою культурою, що не завжди означає – більшістю людей. Як читачі, так і критики виявляють захоплення цією літературою. Вона багата, різноманітна, постійно зростаюча, за-

глиблена в історію, яка надає їй гостре відчуття сьогочасності.

По суті, бум у цій літературі був створений англійською мовою, людьми, які живуть і працюють у Сполучених Штатах, – а не іспанською мовою, як це було у минулі століття серед попередніх поколінь письменників. У цьому полягає ключова розбіжність і точка відліку.

Насправді в іспано-американських письменників усе ще існують деякі дуже реальні проблеми із знаходженням ринку збуту та читацької аудиторії для своїх творів, проте ці проблеми є спільними проблемами інших багатокультурних митців і письменників узагалі. Хоча з кожним роком зростає кількість виданих провідними видавництвами творів іспано-американців, більшість цікавої і актуальної літератури друкується у малих, незалежних видавництвах, які фінансуються урядом Сполучених Штатів, приватними чи університетськими грантами на їх підтримку. Літературні журнали та книжкові оглядачі завжди надавали місце на сторінках своїх видань іспано-американським голосам, і деякі з найкращих творів з'явилися саме в цих видан-

нях. Одначе, в міру того, як зростає визнання іспано-американських письменників на рівні найбільш престижних літературних нагород – премії Докюмбівської Фундації, Національної премії з літератури та Пулітцерівської премії, – вони знаходять все більше визнання і серед видавців.

Справедливо зазначити, що велику увагу в останні десятиліття викликали до себе мистецький рух чикано кінця 1960-х і початку 1970-х років та поява таких іспано-американських поетів, як Родольфо Гонзалес і Луїс Альберто Уріста («Алуріста») та інших письменників, що виступили літописцями соціальної і політичної історії цього руху. Кампанію підтримували такі активісти з народу, як Чезар Човес і Долорес Хуерта, котрі відігравали ключові ролі в об'єднанні мігруючих робітників у спілки за допомогою «хуелгас» (страйків і бойкотів). Як це завжди трапляється в історії, незалежно від того, в якій саме країні виникає подібна політична ситуація, жалюгідне становище мігруючих робітників та їхня боротьба за визнання знаходять своє безпосереднє вираження у мистецтві. Першочерговим прикладом тут виступає творчість Луїса Валдеса і його театральної трупі Театро Кампезіно, яка відіграла центральну роль у зміцненні солідарності й формуванні нової соціальної свідомості. Під час страйків Театро Кампезіно давав свої вистави просто на вантажівках, залучаючи як акторів самих страйкарів. Це був театр з народу і для народу. Одна з таких постановок, «Костюм фасону «зут», дісталася зі своєї рудиментарної сцени до театральних майстерень, а згодом була вдало поставлена у Лос-Анджелесі та Нью-Йорку; врешті-решт, вона була екранізована.

Розмовляючи про іспано-американську літературу, важливо дати деякі визначення. В цьому контексті ми говоримо про літературу, написану англійською мовою, яка головним чином зосереджується на житті у Сполучених Штатах. Одним з

перших класичних прикладів літератури цього типу є роман Хосе Антоніо Вілларіела «Почо», опублікований у 1959 році, про молодих людей, чий батьки у пошуках кращого життя мігрували з Мексики до Сполучених Штатів в епоху Депресії у цій країні.

Іспано-американська література охоплює твори, автори яких походять з різних країн і є носіями культур. Вілларіел є представником однієї з найбільших груп – мексиканських американців. (Слід розтлумачити це поняття. Мексиканські американці відрізняються від чиканос тим, що перші глибше відчують свою національну приналежність до Мексики). Їхня літературна традиція великою мірою завдячує своїм походженням «корридос» – так називаються популярні балади середини XIX ст., в яких оспівуються героїчні подвиги. Ці корридос були також витоками поезії чикано XX ст., заклавши основи поетики, яка поєднувала усну і письмову традиції, музику і слово. В корридос відбулося змішування іспанської мови з англійською і, таким чином, створювалася нова мова як засіб вираження нової реальності.

Сьогодні чикано-американські письменники вже склали про себе певне враження, створивши низку класичних праць, таких як «Благослови мене, Останній» (1972) Рудольфо Анаї, «Будинок на вулиці Манго» (1985) Сандри Чиснерос, «Остання з набору дівчат» (1986) Деніз Чавез, «І земля не поглинула його» (1987) Томаса Рівера; згадаймо також поезію Джиммі Сантьяго Баса, Лома Ді Сервантеса і Лерой В. Квінтана. Всі ці твори є пульсом чикано-американської спільноти – живою розповіддю про цих людей у Сполучених Штатах.

Пуерториканці посідають друге місце щодо свого внеску до канону іспано-американської літератури. Цей внесок, зокрема, складають такі твори: «Лінія сонця» (1989) Джудіт Ортіс Кофер, «На цих

убогих вулицях» (1967) Пірі Томаса, «Звіт про нещасний випадок» (1991) Еда Вега, поезія Віктора Хернандеса Круза, Мігуеля Аргаріна та Сандри Марія Естевез. Вони відображають ритми рідного острова, перенесені до міст Нью-Йорк, Сан Франциско та інших урбаністичних центрів Сполучених Штатів.

Інша велика група, про яку слід згадати, – це кубинські американці, чії твори останнім часом почали з'являтися на книжкових полицях та у розкладах навчальних предметів у коледжах, включаючи такі, як «Дощ задом наперед» (1988) Роберто Г. Фернандеза, «Найвидатніша вистава» (1991) Еліас Мігуель Муноза, «Сни кубинською мовою» (1992) Христини Гарсія, «Королі Мамбо виконують пісні кохання» (1989) Оскара Хіелоса, поряд із поезією Густаво Перес Фірмата, Рікардо По-Лоза та Кароліни Госпітл. Літературним мотивом для цих авторів, головним чином, виступає реальність вигнання.

Ті, хто вивчає іспано-американську літературу, а також просто читачі, можуть отримати свіже враження і відчуті розмаїтості цієї літератури за допомогою низки антологій. Ці збірки об'єднують як визнаних авторів, так і початківців серед основних іспано-американських груп, а також нові голоси з домініканської, колумбійської та гватемальської спільнот, представлені на сьогодні творчістю Джулії Алварес – авторки «Як дівчата Гарсія позбулися свого акценту» (1991) та інших романів; а також такими творами, як «Присмерки на екваторі» (1997) Джеймса Манріка, «Довга ніч білих курчат» (1992) Франціско Голдмана і «Потопання» (1996) Джунот Діаз. Кожен з цих письменників привносить у літературу частку своєї батьківщини, незалежної від широкій читачській аудиторії.

Це вражає розмаїття голосів є ще й пересторогою. Викладачі, видавці й читачі повинні більш чутливо, ніж будь-коли, реагувати на фракційність на національному ґрунті, яка є досить природною,

оскільки об'єднання таких помітно відмінних одна від одної культур під одним гаслом – іспано-американська – можна порівняти з ситуацією, коли далекі родичі збираються за одним столом – у кожного своя історія і свій досвід, і все ж між ними існує взаємне визнання, родинне братерство.

Центральним пунктом, що об'єднує іспано-американських письменників, є мова. Хоч вони й розмовляють з різними акцентами і вживають різні вислови, усі вони поділяють досвід білінгвізму. Здатність спілкуватися двома мовами і, що важливіше, думати й відчувати двома мовами, інколи приносить із собою загрозу неможливості цілкового самовираження лише однією мовою. Лінгвісти називають це явище «інтерференцією» і в цілому вважають його негативною рисою або недоліком. І все-таки іспано-американські письменники й читачі іспано-американської літератури вважають, що взаємне проникання двох мов – це дієвий засіб передачі того, що інакше неможливо було б виразити. Таким чином, багато іспано-американських письменників вживають іспанську у своїх творах, тому що вона є невіддільною частиною їхнього досвіду.

Справді, багато іспано-американських авторів переконані, що в житті їхніх персонажів іспанська мова є не «чужою» мовою, а швидше живою часткою щоденного спілкування, і як така вона не повинна виділятися у тексті курсивом. Цим вони наголошують на важливості іспанської мови. Так, багато письменників виражають себе англійською мовою (маючи на увазі найрізноманітніше) – мовою більшості, – але при цьому вони опираються руйнуванню своєї власної культури і зберігають свою ідентичність шляхом використання іспано-американських висловів, аспектів референції й досвіду. Є надія, що ця тенденція з часом не буде сприйматися як «екзотична» внаслідок переосмислення магістрального напрямку в мистецтві.

Знову ж таки, в мовному плані полягає виразна відмінність між іспано-американською і латиноамериканською літературами, з яких остання є винятково іспаномовною й існує у Сполучених Штатах у вигляді перекладів, оскільки вона створюється авторами, які не живуть і не працюють у цій країні.

Другою рисою, спільною для всіх іспано-американських культур, є проблема культурного виживання. Це суперечлива проблема для іспано-американців, особливо для письменників, оскільки вона пов'язана з проблемою асиміляції. Яким чином іспано-американці, щоб репрезентувати більшість, повинні прагнути позбутися багатьох рис, що складають їхню культуру, чи притлумити їх у собі? Є різні відповіді на це важливе питання, однак задумуються над ним – безпосередньо чи ні – усі іспано-американські письменники. Наприклад, такі романи, як «Благослови мене, Останній» Рудольфо Анаї та «Будинок на вулиці Манго» Сандри Чиснерос – це зовсім різні світи. Стрижнем роману «Благослови мене, Останній» є непромінальний зв'язок із землею і природою, та аура, що відображає традиційну духовну спадщину. Оповідний цикл Чиснерос – більш урбаністичний і прагматичний, а також сучасніший і асимільований щодо його гендерної позиції. Але у цій множині голосів, кожний з яких додає до канону щось своє, і полягає краса.

Відмінності, які можуть бути важливими, інколи не є очевидними для читацького загалу у Сполучених Штатах чи будь-де. Наприклад, селянська традиція, або «кампесіно», міцна прив'язаність до землі, якою пронизані твори іспанських американців. Пуерторіканські, домініканські й кубинські американці, будучи островитянами, міцно прив'язані до води, і це знайшло свій відбиток у творчості таких поетів острівного походження, як Фірма́т і Ко́фер. Міське життя у Сполучених Штатах дало початок

новій традиції в іспано-американській літературі – традиції барріо, або внутрішнього міста. Тоді, як для мексиканських американців барріо, найвірогідніше, міститься у Каліфорнії, на південному заході Сполучених Штатів чи у Чикаго, то для пуерторіканців барріо – у місті Нью-Йорк, що, головним чином, засвідчується у творах Томаса і Вега. Кубинські американці зосереджені на дилемах і фрустраціях політичного вигнання. Їхні герої часто відчують тугу за батьківщиною, до якої вони не можуть повернутися, переживаючи відчуття втрати. Найбільш виразно це проявляється у ностальгічній літературі, яка змальовує ідилічну Кубу в минулому, а також творах, присвячених роздумам про її майбутнє, зокрема у романах Роберто Г. Фернандеза і Христини Гарсія.

До певної міри релігійні розбіжності теж знайшли своє відображення в літературі: від католицизму, спільного для різних латиноамериканських країн, до африканського впливу «сантерія» на Кубі, в Домініканській Республіці та в Пуерто-Ріко. Чикано-американська романістка Ана Кастілло у творі «Так далеко від Бога» (1993) представляє католицьке бачення світу, яке не втратило місцевої релігійної системи індіанців. За тим самим принципом кубинські американські поети Адріан Кастро і Сандра Кастілло вводять у свою поезію «сантерія».

Як ми переконалися, іспано-американський досвід багато в чому відрізняється від звичайного американського, а звідси випливає, що і література також відмінна. Однак, між нами – людськими створіннями – є багато спільного, такого, що проникає в усі культури і знаходить свій вияв у мистецтві, роблячи його універсальним і позачасовим. Дорослішання, традиційні родинні стосунки, асиміляція і гонитва за американською мрією – це теми, які піднімаються знову і знову. Творчість іспано-американських письменників має свій унікаль-

ний характер завдяки особливій перспективі, закладений у цих творах, які сьогодні знаходять у Сполучених Штатах все більше і більше прихильних до себе читачів. ■

Верджил Суарез – кубино-американський романіст і професор англійської філології в університеті штату Флорида в Талагасі. Він є автором чотирьох романів, включаючи «Латинський джаз» і «Потопання», а також видавцем антології іспано-американської літератури «Блюзи маленької Гавани». Ця стаття стала переробкою і розширеним варіантом статті професора Суареза до «Енциклопедії американської літератури» (видавництво «Континуум», 1999).

Портрет: Два світи Джулії Алварез

Домінікансько-американська романістка Джулія Алварез у книзі автобіографічних есе «Маю заявити», виданій у 1998 році (на той час нею вже було надруковано три романи і три поетичні збірки), цитує спостереження прозаїка Роберта Стоуна, сформульоване так: «Письмо – це те, як ми піклуємося про людську родину».

До цього вона додала від себе: «Саме через письмо я почуваю зв'язок із значно ширшою родиною, ніж моя кровна родина».

Дослідження людських взаємин, яке вивело Алварез у перші ряди сучасного покоління іспано-американських письменників, великою мірою знайшло своє втілення в інтригуючій розповіді за назвою «Ля фамілія».

Алварез, народжена 1950 року в місті Нью-Йорк у родині домініканського походження, пише книжки, в яких змальовані події та почуття, значною мірою пов'язані з історією її власного життя. У випадку Алварез, її зв'язки зі Сполученими Штатами були вельми глибокими: її родичі навчались у престижних американських університетах, а її дідусь був культурним аташе Домініканської республіки у Сполучених Штатах. Вона і троє її сестер вирости в Домініканській республіці у багаточисельній родині, в

оточенні двоюрідних сестер і братів та інших родичів. Її батько взяв участь у змові проти диктатора Рафаеля Трухільо, і у віці десяти років життя відірвало її від власних коренів, коли з'ясувалося, що арешт неминучий і родина змушена була швидко виїхати з країни до Сполучених Штатів. Так почалося її мандрівне життя, забравши її з дому до школи-інтернату і коледжу, по закінченні якого вона викладала у різних університетах і займалася поезією. Свою першу поетичну збірку «Повернення на батьківщину» вона надрукувала у 1984 році.

У другій половині 1980-х років вона почала писати оповідання, 15 з яких, об'єднані у три симетричні розділи, склали роман «Як дівчата Гарсія побудулися свого акценту» (1991), події в якому відбуваються в оберненому хронологічному порядку. Це історія домініканської родини, схожої на родину самої Алварез; ця родина повинна пристосовуватися до життя у Сполучених Штатах. Письменниця зображує, за висловом одного критика, «сповнене небезпек дорослішання своїх героїв, які залишаються латинос у Сполучених Штатах та іноземцями у Санта Домінго». На думку Донни Ріфкінд, що пише для «Нью-Йорк Таймс Бук Ревю», Алварез чудово вдалося «схопити перехідний досвід нового іммігранта, коли минуле ще не стало спогадом, а майбутнє залишається заповітною мрією».

Стан внутрішнього конфлікту, в якому опинилася сама авторка, як між двома гранями – американським досвідом і домініканською спадщиною, –

знову знайшов своє відображення у її другому романі «Час метеликів» (1994), який виявився більш похмурим і політизованим, ніж її перший роман, а в його основу лягла історія про трьох сестер, страчених у 1960 році за підпільну діяльність проти режиму Трухільо. Алварез майже неприховано вводить у цю розповідь саму себе: письменницю, що у пошуках інформації відвідує родинний дім цих жінок, який вже став святилищем, котрим опікується їхня четверта сестра, що випадково уникнула смерті. Як зауважила критик Айлен Стевінз у журналі «Нація»), письменниця ще раз пов'язала старе з новим, ввівши себе до роману в образі «ла грінга нортеамериканца» (північноамериканської жінки).

У романі «Йо!» (що означає «Я»), виданому в 1996 році, авторка знову відвідує родину Гарсія, зображену в її першій книзі. Проте цей роман значно стихійніший, ніж перший, хоч він і дотримується центральної теми творчості Алварез – подвійного буття і конфліктного досвіду. Тут авторка зосере-

джує увагу на Йоланді, або Йо, – третій сестрі, що видає романи, в яких діють характери, списані з її родичів. Таким чином, Алварез зухвало надає змогу різним членам родини і друзям висловлювати свої думки через Йо – від часу її раннього дитинства до періоду, коли вона стала знаменитою, – надаючи цим можливість самій письменниці розмірковувати про миття і творчість.

Письменниця, яка успадкувала дві культури і усвідомлює те, що багатокультурна творчість сьогодні викликає до себе більшу увагу, ніж будь-коли раніше, Алварез від імені своїх іспано-американських колег-письменників і, може, від письменників різного походження проголошує: «ми хочемо, щоб наша творчість стала частиною великого цілого: всього того, що мислилося, відчувалося і записувалося письменниками – носіями різних культур, мов, життєвого досвіду, належних до різних класів і рас».

М. Дж. Б.

Інші іспано-американські письменники

Рудольфо Аная, уродженець Нової Мексики, де він народився у 1937 році, вважається одним з перших чикано-американських письменників. Найвідомішими його творами є трилогія романів, надрукованих у 1970-ті роки: «Благослови мене, Останній» (1972), роман, що здобув престижну нагороду – Премію Квінто Соль, національну премію з літератури чикано; «Серце Азтлана» (1976) і «Тортуга» (1979). Усі три твори присвячені темі зростання і виховання іспано-американців в американському суспільстві. Багато творів Анаї – це твори про віру і втрату віри. Вони насичені символізмом, поезією і

спіритуалізмом, в якому відображається прагнення автора дослідити таємницю життя і власну культурну спадщину. До низки написаних ним романів належать «Легенда Ла Лорона» (1984), «Господар світанку» (1987) та «Альбукерке», за який автор одержав премію ПЕН в галузі прози; а також наступні романи: «Зія Саммер», «Яламанта» (1995) і «Осінь Ріо Гранде» (1996). Його найостанніша праця – «Моя земля співає: Оповіді з Ріо Гранде» (1999). Окрім романів та оповідань, Аная є автором п'єс, поетичних творів, дитячих книжок та документальної прози. Нині він – професор англійської філології в університеті Нью-Мексико.

Ана (Хернандес дел) Кастілло, широко визнана чикано-американська поетеса, романістка та есеїс-

тка, вважається однією з найоригінальніших письменниць в літературі чикано і сучасній американській феміністичній літературі. В її творах часто розглядається проблема того, як стать і сексуальність переплітаються з расизмом і культурними конфліктами. Її перший роман «Листи Міксквігуала» (1986), що здобув нагороду «Амерікен Бук Аворд», досліджує те, як змінювалася роль іспанських жінок у Сполучених Штатах та Мексиці протягом 1970–80-х років. У її найпопулярнішому романі «Так далеко від Бога» (1993) зображено нелегке життя і складні взаємини латиноамериканських жінок. Поетичні збірки Кастілло, такі як «Жінки – не троянди» (1984) та «Мій батько був Толтеком» (1988), присвячені темі життя і гендерних ролей жінок-латинос в іспаномовній спільноті. У книзі «Вбивство мрійників: Есе про Ксіканізму» (1994) авторка досліджує становище кольорових жінок у Сполучених Штатах. З роками Кастілло розширила свою творчість, долучивши до неї музичну виставу.

Христина Гарсія народилася на Кубі у Гавані в 1958 році. Коли їй було два роки, її родина втекла від режиму Кастро до Сполучених Штатів. У 1990 році вона залишає роботу репортера і кореспондента журналу «Таймс», щоб зосередитися на художній прозі, в якій вона вивчає питання своєї кубинської спадщини і дитинства. Вона є автором двох книг, котрі одержали позитивні відгуки критиків, присвячених темі: що означає бути американським кубинцем? Перша книга – «Сни кубинською мовою» (1992) – об'єднує три покоління пов'язаних між собою материнською лінією жінок, життя кожної з яких у результаті кубинської революції відрізняється від життя двох інших. Журнал «Хроніка Сан Франциско» назвав цей роман «соковитою, багатою оповіддю, що пробуджує почуття і западає в пам'ять». Її другий роман – «Сестри Агуєро» (1997) – це розповідь про двох рідних сестер

середнього віку: одна працює електриком у Гавані, а інша – торговим агентом у місті Нью-Йорк. Цей роман також одержав найкращі відгуки і завоював його авторці нових, вірних читачів. Як зауважив один критик, Гарсія «відкрила ворота до Куби, через які читачі можуть увійти у світ, сповнений історії, культури, любові, прагнення і втрати».

Володар нагород романіст **Оскар Хіелос**, народжений у 1951 році в місті Нью-Йорк, звертається у прозових творах, які завоювали йому визнання як критиків, так і читачів, до своєї кубино-американської спадщини. Його перший роман «Наш дім в останньому світі» (1983) розповідає про труднощі пристосування до життя у Сполучених Штатах протягом 1940-х років, які спіткали кубино-американську сім'ю. Роман «Королі Манго виконують пісні кохання» (1989), нагороджений Пулітцерівською премією, висунув його автора у перші ряди американських романістів, зображуючи двох братів, які на початку 1950-х років – на зорі ери телебачення, коли відбувся вибух захоплення латиноамериканською музикою, – покинули свою рідну Кубу, щоб знайти долю співаків у Нью-Йорку. Роман Хіелоса, виданий у 1993 році, «Чотирнадцять сестер Еміліо Монтеза О'Браєна» присвячений іншій темі, зосереджуючись на жінках з однієї кубино-ірландської родини, яка живе в Пенсильванії. «Різдво пана Айвза» (1995) – ніжний роман-казка про підкинуту дитину, що його «Філадельфійський Інкваер» привітав як «життєствердний роман, гідний бути продовжувачем Діккенса». У цьому творі культурна спадщина автора стала лише однією з вужчих тем. Однак, у своєму найостаннішому творі «Імператриця чудового сезону» (1999) Хіелос повертається до своїх культурних коренів, розповідаючи історію скромного американського кубинця з кінця 1940-х років і до сьогодні. Хіелос найбільше відзначається критиками за його вміння

змальовувати контрасти між кубинським і американським життям, а також за багате зображення щоденного життя на Кубі та здатність вкраплювати у свої романи елементи магічного реалізму.

Мексикансько-американська письменниця-прозаїк **Сандра Чиснерос** спровокувала культурну полеміку у 1997 році, коли вона пофарбувала свій родовий будинок у місті Сан-Антоніо, штат Техас, в яскраво-червоний колір, порушивши цим правила зберігання історичних пам'яток у місті, задля того, щоб ствердити, що яскравий колір є ключовим складником її мексиканської спадщини. Цей випадок відображено у її найвідомішому творі, удостоєному нагороди «Нешнл Бук Аворд», «Будинок на ву-

лиці Манго» (1984). У цьому романі авторка пише: «Одного дня я стану власницею свого будинку, але я не забуду, хто я і звідки прийшла». Чиснерос, народжена 1954 року в місті Чикаго, у своїй творчості значне місце відводить досвідові свого дитинства та власній етнічній спадщині, розмірковуючи у своїх прозових і поетичних творах про бідність, культурне пригноблення, самототожність та гендерні ролі. Хоча Чиснерос відома головним чином за роман «Будинок на вулиці Манго» і прозову збірку «Жінка Галасливий Струмок та інші історії» (1991), її поетична творчість, зокрема збірки «Погані хлопці» (1980), «Мої несправедливі, несправедливі шляхи» (1987) та «Розпусна жінка» (1994), також здобула широке визнання.

Індіанська американська література: пам'ять, оновлення

Гірі Гобсон

У 1969 році прозовий комітет престижної літературної – Пулітцерівської – премії віддав перевагу книзі «Дім зі світанку» Н. Скотта Момадея, молодого викладача англійської філології зі Стенфордського університету у Каліфорнії.

Той факт, що роман Момадея майже повністю присвячений американським індіанцям, не лишився поза увагою як засобів масової інформації, так і читачів та дослідників сучасної літератури. Увагу також привернуло до себе походження автора з індіанського племені кіова. Газети зазначали, що з того часу, як Олівер Лафарж здобув ту саму нагороду за роман «Хлопець, що сміється» рівно сорок років тому, досі не був відзначений жоден із так званих «індіанських» романів. Проте якщо Лафарж був представником білої раси, який писав про індіанців, то Момадей сам був індіанцем – першим американським індіанцем – лауреатом Пулітцерівської премії.

Того ж 1969 року інший молодий письменник, адвокат на ім'я Вайн Делорія Старший, опублікував твір «Кастер помер за ваші гріхи» з підзаголовком «Індіанський маніфест», в якому він піддав гостро-

му аналізу тогочасне ставлення Сполучених Штатів до проблем американських індіанців. Приблизно тоді ж вийшла антологія «Говорить американський індіанець», у якій було зібрано твори талановитих молодих індіанців Америки, серед них – Сімон Дж. Ортіз, Джеймс Велш, Філ Джордж, Жанет Кемпбел і Грей Когой, чий друкований твори не були багаточисельними.

Всі ці літературні події, що поновили чи викликали зацікавлення сучасною творчістю американських індіанців, супроводжувала поява приблизно в той самий час двох наукових праць на цю тематику – «Сходження людини до цивілізації» (1968) Пітера Фарба та «Поховайте моє серце в Пораненому Коліні» (1970) Ді Брауна. Обидві зачепили живу струну читацьких смаків американців, і статистика показує, що навіть тепер, через тридцять років, їхня популярність не зменшилася.

Поступово почали з'являтися інші видання та інші письменники. Йдеться про «Церемонію» Мармон Сілко, «Зиму в крові» Велша, постмодерністську прозу Джеральда Вайзенора та поезію Пола Гунна Аллена, Сімона Дж. Ортіза й Лінди Хоган,

чия творчість стала містком до творчості молодших письменників, таких як романісти Шерман Алексі, Грег Сарріс і Томас Кінг, а також поети Кімберлі Блезер, Дженіс Гулд та Дженет Макадамс.

У 1992 році група американо-індіанських вчених і діячів організувала міжнародний письменницький фестиваль, на який було запрошено 360 митців з дев'яти країн, переважно – зі Сполучених Штатів. Близько половини з них вже надрукували принаймні по одній книзі – прозу, драматургію, мемуари або хоча б куховарську книгу. З цього зібрання виникли дві організації, що зблизили визнаних американо-індіанських письменників з молодими обдарованнями: Гурток індіанських письменників Американського континенту та керівна група – Гурток словесної майстерності.

Щороку, починаючи з 1992 року, Гурток індіанських письменників присуджує нагороди за «першу книжку» в поезії та прозі. Усім тим, хто сумнівається у майбутньому американо-індіанської літератури, ці нагороджені преміями видання надають красномовну позитивну відповідь. Візьмімо, наприклад, молодого письменника на кшталт Блезера, поета з племені чіпева, за яскравою дебютною поетичною збіркою якого «Слідуючи за тобою» (1995) вийшла його солідна наукова праця – дослідження складної, навіть загадкової прози іншого американо-індіанського письменника, сатирика-постмодерніста Джеральда Візенора.

Справді, піднесення творчості й поширення зацікавленості американо-індіанською літературою – це щось значно більше, ніж просто «бум». Усе це, загалом, являє собою ренесанс. Триваючи довше, ніж одне покоління, від свого початку, творчість індіанців стала частиною американської літератури як її оновлення і продовження. Вона стала поверненою пам'яттю.

Найкраще можна проілюструвати цей феномен ренесансу випадком у роботі зі студентською ауди-

торією, що стався багато років тому. Мої студенти читали поетичні твори індіанців племені могавк, що у верхній частині штату Нью-Йорк, і тема розмови торкнулася творчості різних американо-індіанських письменників з інших куточків країни. Один студент, можливо, відображаючи думку багатьох у тій кімнаті, зауважив: «Хіба не вражає, як раптово американо-індіанська література з'явилася на літературній сцені?»

Це питання на той час справді вражало – і таким воно й залишається в моїй пам'яті. Адже американо-індіанська література не просто «розцвіла». Як саме життя і культура, частиною яких вона є, ця література нараховує цілі століття. Її коріння так глибоко вросло у землю – занадто глибоко, щоб якийсь п'ять століть впливу інших цивілізацій змогли викорчувати його надовго і безповоротно.

Пам'ять, наступність, відродження. Американські індіанці звикли зберігати свою історію і свій спосіб життя у формі багатого на образну уяву і випробуваного часом процесу переказування оповідок. І лише в останні десятиліття вчені назвали ці способи оповідності «усною традицією». Протягом тисячоліть американські індіанці передавали свої традиції у такій формі, яка, за висловом Момадея, віддаляла їх від зникнення лише на одне покоління, і саме через цю крихкість зв'язку традицій вони ще більше плекалися людьми. У пам'яті була сила, наступність і відродження поколінь.

За словами поета Сімона Дж. Ортіза з племені акома публо, «індіанці є повсюди». Від Реф'юджо Савала в Сонорі, Мексика, до племені коюкон на горі Висока Мері на Алясці; від країни Навайо Джеральдини Кімс і Леррі Емерсона до північно-східного Мейну Джозефа Бручака – американські індіанці пишуть про себе і свій народ. Їхні твори виростають на родючому ґрунті, живляться міцними коренями і розцвітають буйними квітами.

Цікаво зазначити, що навіть у письмовій формі –

англійською мовою – література американських індіанців має досить поважний вік у межах власне літератури Сполучених Штатів, повертаючись до початку XIX ст., коли перші письменники – серед них Вільям Ейпес з племені піквод, Джордж Копвей (Оджибвей) і Вождь Еліас Джонсон (Тускарора) – опублікували книжки, присвячені культурам своїх племен. Також існують свідчення, що багато племен мали варіанти писемної мови задовго до того, як Секвойя створив національну літературу черокі буквально за одну ніч. Навіть якщо книжки індіанців делаварів та Конфедерації ірокезів і передавалися через багато поколінь усно, то вони були найпершими відтворені у письмових записах. Є певна іронія в тому, що коли американські письменники, такі як Джеймс Фенімор Купер і Генрі Водсворт Лонгфелло, зображали американського індіанця зі своєї точки зору, американські індіанці продовжували писати власні книжки і завдяки цьому – розвивати свою літературу.

Якщо на ранньому етапі творчість американських індіанців була оповідною, або, як би ми назвали її, прозовою, то у другій половині XIX ст., головним чином, з розвитком системи індіанських резервацій у 1870–80-х роках, відбулася зміна. Автобіографія та біографія стали найбільш популярним жанром і продовжують домінувати у XX ст.

Такі мемуари часто пишуться іншими людьми – антропологами чи поетами, що простежують і публікують життєписи американських індіанців, які стояли на перехрестях історії у XIX і XX століттях. Можливо, найвідомішою серед таких книжок є праця Джона Дж. Нейгардта «Говорить Чорний Лось» (1932). За Нейгардтом, Чорний Лось розповів історію своєму синові мовою племені оглала лакота. Згодом син переклав її на англійську мову для Нейгардта, який потім переписав її. Можемо знайти багато прикладів популярності подібної практики в середині минулого століття, що охоплює різні

племена: від племен кроус і чейен у північній групі американських штатів до апачів і навайо на південному заході.

Звичайно, не всі особисті долі були комусь «розказані». З'явилися й окремі автори, серед них Чарльз А. Істмен, представник племені санті сіукс – лікар з університетською освітою, який написав книги «Дитинство індіанського хлопчика» (1902) та «Душа індіанця» (1911); а також Вождь Лютер Прямостоячий Ведмідь, автор книг «Мій народ сіукс» (1928) та «Земля Плямистого Орла» (1933). Книга Момадея «Імена» (1975) також стала частиною цієї традиції.

У ході XX століття американо-індіанська література вийшла за межі біографічного та мемуарного жанру, охоплюючи прозу, журналістику і навіть драматургію. У період з 1930-х до 1970-х років найкращим прозаїком був Д'Арсі Макнікл, автор таких книжок, як «В облозі» (1936) та «Той, хто біжить під сонцем» (1954). Він також був надзвичайно активним захисником справ індіанців у суді. Вілл Роджерс, улюблений американський журналіст-коментатор, розквіт творчості якого припадав на 1920–30-і роки, був індіанцем черокі, як і драматург Лінн Рігс, чия найбільш відома п'єса «Бузок виростає зеленим» (1931) була перероблена на класичний бродвейський мюзикл 1940-х років «Оклахома!».

У перші десятиліття другої половини XX ст., головним чином, з 1960-х років, розквіт літератури американських індіанців завдячував розмаїтості періодичних видань, серед них – поважніші видання, такі як «Оглядач Південної Дакоти» та «Оглядач Чимаррон», а також низка дрібніших журналів та видавництв, зокрема, Сан Трекс, кварталник «Блакитна хмара» та «Стробері Прес». Поетичні твори Хоган, Джоу Гарджо, Вільяма Ондасана та багатьох інших вперше з'явилися в цих та інших журналах.

Багато американо-індіанських письменників та вчених вперше заявили про себе, пишучи на теми,

не пов'язані з індіанцями. Першим друкованим виданням Момадея була збірка творів Фредеріка Годдара Туркемана, що був менш відомим поетом з кола Емерсона в середині XIX ст. в Массачусетсі. Луїс Овенс, який у своїх пізніх творах значною мірою переоцінив і утвердив своє походження з черокі, розпочинав наукову діяльність з дослідження творчості Джона Стейнбека. (Я також почав свою кар'єру освітянина, поета і письменника як фахівець з творчості Емерсона, Генрі Дейвіда Торо та Германа Мелвілла).

Хто ж вони такі: американо-індіанські письменники? Це питання турбувало мене протягом багатьох років, навіть ще до того, як я уклав у 1979 році антологію «Пам'ятна земля». У цьому виданні я намагався дотримуватись якомога ширшого спектру визначення належності до цієї групи письменників. Зокрема, я включив до видання твори молоді і талановиті письменниці індіанського походження з Гаваїв Дани Наоне, тому що ми – американські індіанці на континенті – все більше визнаємо той факт, що коли мешканці Гаваїв і не є американськими індіанцями в буквальному розумінні, вони, однак, є корінними американськими індіанцями у справжньому значенні цього слова. Не дивно, що поезія Наоне містить теми і мотиви, схожі з тими, що знаходимо у Аллена та Сілко.

Антропологи й історики визначили критерії, за якими належність до американських індіанців залежить від трьох основних критеріїв: генетичного, культурного і соціального. За генетичним критерієм розрізняють «чистокровних», «напівчистокровних» індіанців, носіїв «однієї чверті» індіанської крові і т. ін. У культурному відношенні важливо, звідки людина походить, який її спосіб життя, релігія та мова. Соціальна належність до американських індіанців визначається за тим, як людина сприймає світ, землю, домівку, родину та інші аспекти життя.

Проте із плином років ідентичність стала менш мотивуючим фактором серед літературних тем, ніж суверенність. Американські індіанці ставлять питання про те, ким вони є як народ, і пишуть з точки зору своєї спільноти – як міської, так і сільської, – і це відчуття спільноти підтримує і зміцнює відчуття суверенності.

Романісти Луїс Ердрік і Шерман Алексі, а також поети Лінда Хоган і Рей Молодий Ведмідь є прикладом письменників, які насправду роблять те, чим займався Чарльз Діккенс у Лондоні більше ста років тому. Тобто: вони творять відчуття місця. Без сумніву, література виростає саме з цього, тож навіть якщо найкращі письменники і прагнуть до універсальності, їхня творчість глибоко перейнята саме відчуттям місця. Поетеса і прозаїк Ердрік найбільше відома за тетралогію «Ліки кохання» (1984), «Королева буряків» (1986), «Сліди» (1988) та «Палац Бінго» (1994). Нещодавно вона підкреслила своє походження з племені оджібоа у романі «Дружина Антилопа» (1999), в якому зображено дві сучасні міські родини американських індіанців на тлі історичного проміжку у сто років. Творчість поетеси Лінди Хоган, родом з чікасау, що в південно-центральному Оклахомі, зосереджена на ландшафтах та історії. Останнім часом, однак, з мірою свого творчого зростання, вона звернулася до таких тем, як збереження тварин та фемінізм.

Алексі, найбільше відомий за похмурий роман «Індіанський вбивця» (1996) про пошуки серійного вбивці в сучасному урбаністичному оточенні, належить до тонких молодих письменників, поєднуючи у своїй прозі, поезії та кіносценаріях реалізм і їдкий гумор з виразною ліричністю. Грег Сарріс, каліфорнійський письменник, що походить з племен міуок і помо, знайшов широкого читача вже завдяки своїй першій книзі «Гранд Авеню» (1994) – збірці оповідань, дія яких відбувається у його рідному багато-

культурному середовищі у місті Санта Роза, штат Каліфорнія, населеному індіанцями помо, що мешкали тут цілими поколіннями, та португальцями, мексиканцями й афро-американцями. Його перший роман «Кавунні ночі» (1998) став актуальним прочитанням традиції, кризи і відродження на прикладі однієї американо-індіанської родини. Згодом цей автор почав писати ще й драматичні твори.

На завершення слід сказати, що найважливішою проблемою є не те, наскільки хтось являє собою більшого чи меншого індіанця порівняно з іншим. Значно істотніше те, щоб усі вони визнавали свою спільну спадщину і спільно змагалися за вдосконалення американських індіанців як єдності. Зрештою, твори, які ми залишаємо після себе, служитимуть людям, що прийдуть після нас. І все ж таки, особистим обов'язком письменника має бути необхідність висловитися на теми, які він чи вона вважає важливими, незважаючи на те, наскільки тема творчості торкається власне американських індіанців. Якби не було творів Момадея про Росію, поезій Аарона Карра про відкритий космос чи науково-фантастичних оповідань і телесценаріїв Рассела Бейтса, література американських індіанців була б значно біднішою.

(Як самі індіанці пишуть на теми, які не стосуються безпосередньо їхньої спільноти, так і низка авторів неіндіанського походження – до і після появи «Хлопчика, що сміється» Олівера Лафаржа – творчо опрацьовували життя американських індіанців, і деякі з них – вельми вдало. Більше ніж півстоліття тому Френк Вотерс створив один з найкращих романів – «Людина, що вбила оленя» (1942), – дослідження культурних конфліктів серед індіанців племені таос на півночі штату Нью-Мексико. Сьогодні, пишучи серію романів-бестселерів, у яких діє поліція племені навайо, Тоні Гіллерман наполегливо вивчає культуру і традиційні знання племені).

Отож американо-індіанськими письменниками є письменники індіанського походження і традиції, які підтверджують свою спадщину кожен по-своєму – як це роблять письменники-носії будь-якої іншої культури. Дехто пише про життя у резерваціях, інші зображають урбаністичне оточення. Хтось занурюється в історію, а хтось – у найближчу сучасність. Джозеф Бручак, що має величезний вплив на покоління молодших письменників як наставник і творчий приклад і який уславився збірками дитячих оповідань, зокрема «Між землею і небом» (1996) та «Стріла над дверима» (1998), представляє новій аудиторії легенди свого племені в сучасному контексті.

Паула Гунн Аллен пише, що «література – це грань культури», і, як така, вона повертає народові, частиною якого є, певну цінність.

Спадщина – це народ. Народ – це земля. Земля – це спадщина. Пам'ятаючи цей взаємозв'язок – з народом, минулим, землею, – ми відновлюємо на силі нашу єдність як народу. Література, в усіх її формах, є нашим найнадійнішим способом продовжити цю єдність. Творячи літературу, як співці й оповідники давніх часів, ми служимо народові й собі, адже пам'ять має надійну вартість.

Ми ніколи не повинні забувати цього взаємозв'язку. Наша земля є нашою силою, а наш народ – землею, однією на всі віки. Так завжди було і так завжди буде. ■

Пам'ять – це все.

Гірі Гобсон – поет і есеїст, що походить з племені черокі-квану, працює на факультеті англійської філології в університеті Оклахоми. Ця стаття є розширеною версією вступного слова професора Гобсона до антології «Пам'ятна земля», вперше надрукованої 1979 року у видавництві «Ред Ерт Прес, місто Альбукерке, штат Нью-Мексико, і перевиданої видавництвом університету Нью-Мексико у 1981 році. Тут її використано з дозволу автора.

Портрет: Лінда Хоган — проникання поглядом у світ

«Я розглядаю свою творчість як таку, що походить з пильного спостереження довколишнього життя», – говорить індіано-американська поетеса Лінда Хоган, підкреслюючи думку про «словесну передачу зв'язку із землею та з оповідями землі».

Рідко трапляється дискусія про творчість американських індіанців і не трапляється жодної антології, які б не торкалися розлогої і могутньої творчості цієї письменниці родом з племені чикасо, чие життя було оточене голосами природи її рідного штату Колорадо, де вона народилась у 1947 році, та образами довколишніх регіонів і їх мешканців – людей і тварин.

«Я усвідомлюю все більше і більше, що моя творчість походить із відчуття традиційного зв'язку, що дається з народженням, із землею і її людьми, зв'язку з тваринами і рослинами, що населяють оповідки, історії і знання племені, – каже Хоган. – Я намагаюся висловити цей зв'язок, передати його дух, додаючи до нього старі історії, втілені у нову мову».

Вправний майстер вільного вірша (поетична збірка 1985 року «Погляд крізь сонце», яка виграла нагороду «Амерікен Бук Аворд»), вона також є автором нотатної прози, зосереджуючись на проблемі зіткнення природи і сучасності у таких романах, як «Злий дух» (1990) – цей роман став фіналістом Пулітцерівської премії, – а також двох наступних книг: «Бурі» (1995) та «Влада» (1998). Ще вона написала книгу документальної прози «Помешкання» (1995) – дослідження розуміння поняття про дім як помешкання і як усю землю. Для письменниці, знову ж таки, ця книга була «поєднанням традиційних систем, способів світобачення та років роз-

мірковування про те, куди привели нас наші системи вірування», – як вона висловилася на час виходу цього твору.

«Творчість – це те, як я переживаю процес життя, – зізналася письменниця в інтерв'ю 1994 року. – Вона дає можливість проникнути в ту частину себе, куди звичайно неможливо проникнути. Творчість показує мені те, що відбувається всередині мене». Однак вона додала, що намагається не бути занадто езотеричною: «Я хочу, щоб моя творчість була доступною, але я також хочу, щоб структура оповіді була багатоплановою. Я хочу, щоб люди її відчували».

Хоган – дитина робітників. Її батько – столяр – родом з індіанців, що у 1830-і роки перебралися з Міссісіпі до Оклахоми. Цей перехід був частиною виснажливої подорожі, відомої як Дорога Сліз. А її мати була білою, або, як іронічно зауважує Хоган, «рожевою». Сором'язлива у дитинстві, Лінда у віці 17 років залишає домівку, щоб розпочати те, що можна назвати мандрівним способом життя, спершу працюючи помічником учителя дітей-калік, потім у притулку для старих, а потому – продавцем. Вона поступила в університет Колорадо у віці 26 років, продовживши освіту в університеті Меріленд, де серйозно почала писати. Врешті-решт, її творчість надала їй змогу більше дізнатися про власну спадщину, оскільки вона почала записувати розповіді своїх родичів і друзів. Її перша збірка – «Покличу себе додому» – вийшла у 1978 році.

З часом вона стала працювати вчителем, фахівцем зі збереження дикої природи, досліджуючи своє власне плем'я та інші племена. Не всі ці роки вона працювала вчителем і тому дуже скучала за викладацькою роботою. У недавній розмові вона пригадала, що «це було таке задоволення, коли хтось вивчав слово чи коли хтось починав писати, наснажений словом. Це найщасливіше відчуття –

неймовірно! Для вчителя немає нічого кращого, ніж бачити, що учень розуміє його пояснення, а вчитель при цьому немовби зростає».

Нині більшість свого часу вона проводить, працюючи зі своїм власним племенем, регулярно відвідуючи зі своєї домівки в Колорадо на землю свого племені в Оклахомі, а також виконуючи обов'язки редактора щоквартальника «Журнал історії чикасо». Вона щойно завершила свою останню

книгу – родинні спогади під назвою «Жінка, яка бачить крізь світ».

Написання цієї особистої історії не відволікло її від основної мети. «Я люблю землю і все, що є на ній, – впевнено заявляє вона. – І де тільки можу, я намагаюся підтримати це почуття, пишучи про нього».

Майкл Дж. Бендлер

Інші американо-індіанські письменники

«Один із найкращих молодих романістів – і не тільки серед індіанських письменників», – так характеризує **Шермана Алексі** журнал «Тайм». Його праця як романіста, поета і сценариста відзначається поєднанням магічного реалізму з їдким гумором і ліричним обдаруванням автора. Народжений у 1966 році, він належить до племені спокейн (Корд'Ален), вирісши в індіанській резервації у Велпініт, штат Вашингтон. Одну з його ранніх праць – збірку оповідань під назвою «Самотній Ренджер і Тонто Фішфайт на небесах» (1993) – привітав «Нью-Йорк Таймс Бук Ревю» такими словами: «Гострі, хвилюючі розповіді, які з міцною ліричною силою простежують досвід американських індіанців у сучасному світі». На основі одного з оповідань він створив фільм «Димові сигнали» (1998), удостоєний нагороди, який став першим комерційним хитом фільмом, автором, директором і акторами у якому були самі американські індіанці. Його найпопулярніша книга «Індіанський вбивця» (1996) насправді стала відходом автора від звичної для нього атмосфери – це похмуре зображення серій-

ного вбивці та расової напруженості, яку він про-вокує.

Джоу Гарджо, народжена у 1951 році, походить із племені маскоджі крік. Вона посідає передові позиції у групі американо-індіанських письменників і митців, які здобули національне та міжнародне визнання протягом двох останніх десятиліть. Вона пише кіносценарії, викладає і складає музику, але найширшу популярність здобула завдяки своїй поезії, яка принесла їй багато престижних нагород. Її перша неусічена поетична збірка «Який місяць привів мене до цього» (1980) продемонструвала здатність авторки знаходити слова для глибокої духовної правди, яка криється у щоденному існуванні. Відома за свою відвертість у питаннях політики й фемінізму, вона також є поетом міфу й підсвідомого; її уява так само віддана прихованому розумові, як і спогляданню свого рідного південного заходу Сполучених Штатів. На додаток до власної творчості, Гарджо намагається популяризувати твори інших американо-індіанських письменниць.

Поезія і проза **Н. Скотта Момадея** відображає його походження з індіанського племені кіова. Він якось зауважив, що його поезія, зокрема, виростає з індіанської усної традиції й живиться нею. Коли

перший роман Момадея «Дім зі світанку» (1968) одержав Пулітцерівську премію 1969 року в галузі прози, ця подія стала першим серйозним визнанням твору американо-індіанської літератури і певною віхою для тих, хто прагне зрозуміти «індіанську ідентичність». Теми цілющої сили природи та індіанця, спійманого між двома світами, з'являються у цій книзі Момадея та в його наступному романі «Стародавня дитина» (1989), в якому головний герой – художник з племені кіова, що мешкає у Сан Франциско, – перебуває у пошуках своєї втраченої індіанської ідентичності. У книзі «Імена: Автобіографія» (1976) автор досліджує свою спадщину через оповіді свого племені та спогади дитинства. На додаток до прозової творчості, Момадей також є визнаним поетом і художником. Книга «У присутності сонця: Оповідання та поезії, 1961–1991» (1992) об'єднує в собі численні ранні поезії автора з його новішими поетичними творами та оповіданнями, а також 60 його власних малюнків. Момадей багато розмірковує про свої творчі плани та стан буття американським індіанцем у книзі «Предківський голос: Розмови з Н. Скоттом Момадеєм».

Визначний поет і письменник із міжнародним іменем **Сімон Дж. Ортіз** є спадкоємцем племені акома публо у Нью-Мексико, де він народився і, головним чином, зростав. Його виховання дало йому не лише міцне відчуття своїх коренів, а й можливість пережити відчуження та ізоляцію від панівної американської культури, привівши до усвідомлення, що треба «знати систему», щоб змогти дати їй опір. Один із його найвідоміших творів – «Ударом на удар: за народ, за землю» (1980). Його влучна, ясна мова, що великою мірою завдячує усній традиції індіанців, відображає боротьбу, страждання і тріумфи його народу. До численних поетичних збірок Ортіза належать «Йти за дощем» (1976), «Вдала подорож» (1977), «З Піщаного Струмка: во-

скресіння в серці, яке є нашою Америкою» (1981), «Вплетений камінь» (1992) та «До і після блискавиці» (1994). Окрім поезії та прози Ортіз написав оповідання для дітей та інші праці, які сприяли культурному збагаченню американських індіанців. Його оповідання зібрані у книгах «Індіанці хауба» (1978) та «Боротьба» (1983).

Грег Сарріс, чиє походження об'єднує в собі американо-індіанське, філіппінське і єврейське коріння, народився 1952 року, зріс у бідності в Санта Роза, штат Каліфорнія, виховуючись у сімейних притулках. Лише згодом він довідався, що його батько, якого він ніколи не знав, був американським індіанцем, частково з узбережного племені міуок, частково з племені помо. Він вирішує жити з народом свого батька, набуваючи досвіду існування між двома світами. Сьогодні, окрім кар'єри прозаїка і професора англійської філології в університеті Каліфорнії в Лос-Анджелесі, Сарріс обраний головою, або вождем, Узбережного Об'єднання племені міуок. У його першій прозовій книзі «Гранд Авеню» (1994) зображаються переплетені між собою долі дев'яти людей з багатоетнічного середовища Санта Роза, штат Каліфорнія. Це дозволило автору вперше об'єднати у художньому творі свій власний досвід зі спостереженнями над іншими людьми, показати біль і надію, які є частиною культури американських індіанців. Його останній роман «Кавунні ночі» (1998) – це серія з трьох новел про кохання і прощення, що пов'язують між собою членів однієї індіанської родини, розказаних двадцятирічним індіанцем помо, його матір'ю та бабусею.

Леслі Мармон Сілко є авторкою, серед інших книг, «Альманаху мертвих» (1991) – розлогої саги, що охоплює п'ять століть, про боротьбу між американськими індіанцями і європейцями. Народже-

на 1948 року в Альбукерке, штат Нью-Мексико, вона виросла в резервації Лагуна Пуебло у цьому самому штаті. Її перша поетична збірка «Жінка Лагуни» (1974) швидко привернула до себе увагу читачів. І Сілко вже була відомою за талант у жанрі малої прози, коли вийшов друком її перший роман «Церемонія» (1977) – розповідь про ветеранів Другої світової війни з Пуебло. Її другий визначний роман «Оповідач» (1981) відтворює історії про її власну родину, що спираються на національні тра-

диційні знання. Лише через десять років потому вона завершує «Альманах мертвих». Її останній роман «Сади в дюнах» (1999), прив'язаний до 1900-х років, розповідає про зіткнення культур через приму сприйняття молодого дівчини, яка опинилася між своєю індіанською спадщиною і аристократичним вікторіанським суспільством, у яке вона волею обставин потрапила.

С.Д.

«Голоси» багатокультурності

«Далека від того, щоб бути індикатором смерті західної цивілізації, багатокультурна література є утвердженням найосновнішого принципу демократії: надати всім людям право голосу... Кожен голос є дійсним і цінним. І що більше ми відкриті для того, щоб слухати ці розмаїті голоси, то багатшим і довшим буде наше власне життя».

Емі Лінг, китайсько-американська письменниця і вчений (покійна)

«Як письменник, я намагався вважати найважливішим у своєму житті те, що я – американський індіанець, невіддільний від своєї землі і всього, що вона означає в культурному, політичному й особистому відношенні. Ніщо не чуже мені в цьому розумінні, адже я є частиною землі у її виявах і формах».

Сімон Дж. Ортіз, американо-індіанський поет, що походить з акома пуебло

«Письменник вміщує в собі цілий світ. Так, я ношу у своєму серці карту Керала. Я проходжу Центральним парком (у місті Нью-Йорк), бачу дерева, і мене

охоплює натхнення створити історію або вірш про Керала».

Мина Александер, американо-індіанський поет, есеїст і романіст

«Література є частиною культури, культура – це місце зібрань. Ми не повинні бути байдужими до того, звідки люди приходять, щоб поважати той факт, що вони мають своє походження, своїх батьків і дідусів, свою музику, танці, поезію. У розмаїтті полягає величезна втіха».

Д.Г. Мелем, американський поет ліванського походження

«Якщо поглянути на всю мою працю... то спільною рисою, або ниткою, що проходить крізь усі мої твори, є потреба усвідомити, звідки я прийшов, щоб зрозуміти, що я повинен зробити або як мені слід просуватися від сьогодення до майбутнього...»

Август Вілсон, чорношкірий американський драматург

«Навіть коли мене хвалять, фразою, яку найчастіше повторюють, є: «О, це так по-американськи!», на-

чебто її обов'язково слід сказати. Я все ще мушу відповідати на питання: чи я розмовляю англійською? Я міг би так і не написати заголовного оповідання у збірці «Хто ірландець?»... доки б міцно не утвердився як англомовний письменник. Для американців азіатського походження це ще не розв'язана проблема, але я мушу зізнатися, що мене вона також цікавить, оскільки саме тут наше внутрішнє «Я» зіштовхується з суспільством. Всі ми є певними узагальненими образами, всі ми є певними компромісами між тим, що ми переживаємо, і тим, як нас сприймають».

Гіш Ён, американський романіст китайського походження

«Моею місією, якщо бажаєте, є дати американцям зрозуміти, що ми повинні працювати разом, щоб міліметр за міліметром переглянути те, чим є американська культура і вся її спадщина. Я можу вважатися не менш американським автором, пишучи про те, про що я пишу, ніж [Дон] Делілло, останній роман якого присвячений бейсболу. Багато американців – а вони народ чутливий – сприймають нас як органічну частину культурного полотна, а не просто як якусь невиразну тінь».

Бгараті Мукерджі, американський романіст індуського походження

«Коли хтось розповідає історію, він це робить за допомогою слів, і кожне вимовлене слово має також свою власну історію. Часто оповідачі занурюються в ці історії слів, створюючи вишукану структуру, в якій історії нанизані одна на одну. Ця структура, яка дуже виразно проявляється у даній розповіді, характеризує сучасну творчість та оповідну манеру племені пуебло, їхню традиційну оповідну культуру. Такий погляд на оповідь – як історію всередині іншої історії, коли одна історія є лише початком багатьох історій і в цьому розумінні історії

ніколи не закінчуються, – являє собою важливий внесок в англійську мову культури американських індіанців».

Леслі Мармон Сілко, американо-індіанська (Лагуна Пуебло) письменниця й поетеса

«Мова – це боротьба між особистостями, боротьба з собою. Мова зраджує нас. Вона не завжди робить те, чого ми сподіваємося від неї. Мені подобається така неузгодженість. Тут проявляється наша людська природа».

Анна Деавере Сміт, чорношкіра американська письменниця-драматург

«Мої поезії та оповіді часто починаються голосами наших сусідів, головним чином, американських мексиканців. Ці голоси завжди є для мене подивом і відкриттям. Мене ніколи не втомлює така різноманітність».

Наомі Шихаб Най, арабо-американська поетеса палестинського походження

«Часами на мене впливає мова ритуалу, часами – наука. Я вивчаю свою творчість і думаю про те, як можна перекласти відмінний від цього світу спосіб життя і світогляд. Я намагаюся стежити за сучасною поезією, і не лише американською, а й перекладною поезією інших країн».

Лінда Хоган, американо-індіанська поетеса родом з племені чикасо

«У моєму розумінні багатокультурна література є джерелом життєвої сили для американської літератури та для англійської мови. Протягом історії американської літератури завжди існували периферійні сили, які розширили її головне русло. Вони розвиваються, процвітають і збагачують літературу й мову. Неоднорідність – це завжди добре. В

ній – джерело життя і багатство та процвітання культури».

Ха Джин, китайсько-американський романіст, лауреат «Нешнл Бук Аворд» 1999 року

«Уся література і, звичайно ж, література чикано, відображає у ширшому плані міфологію народу, а творчість звертається до філософських припущень, які формують певні світоглядні засади культури... Тож насправді міфологія американського континенту є спільною для нас усіх міфологією, незалежно від того, чи ми новачки на цій землі, чи живемо на ній вже не одне століття».

Рудольфо Аная, іспано-американський романіст

«Магістральний шлях американської літератури вже переосмислюється. Зникає поняття «література інших», або маргінальна література. Ми – американці – все більше і більше знаходимо в ній своє відображення. Письменники, які працюють у цій новій традиції, на мою думку, мають значні переваги, перебуваючи на цікавих кордонах і перехрестях культури. Вони є частиною її і разом з тим – перебувають дещо пообіч. Це унікальна позиція, яку характеризує особливий погляд і час. Окрім того, саме на кордонах, де культури дотикаються одна до одної і різні мови живлять одна одну, створюється багато цікавої літератури. І завдяки цьому розвивається англійська мова».

Христина Гарсія, американська романістка кубинського походження

Бібліографія

Загальна довідкова інформація

Barkan, Elliott Robert, ed. *A Nation of Peoples*. Boulder, CO: Greenwood Press, 1999.

Brucoli, Matthew U., et al., eds. *Dictionary of Literary Biography* (Series). Detroit: Gale, 1978

Ця добре відома серія включає низку корисних довідкових видань про багатокультурну літературу, таких як *Afro-American Fiction Writers after 1955* (Vol. 33), *Afro-American Poets since 1955* (Vol. 41), *Chicano Writers* (Vols. 82, 122, 209), *Native American Writers of the United States* (Vol. 175), *Twentieth-Century American Western Writers* (Vols. 186, 206, and 210).

Dunne, Finley Peter, and Schaaf, Barbara, ed. *Mr Dooley, Wise and Funny – We Need Him Now*. Springfield, IL: Lincoln Herndon, 1988.

Gillan, Maria Mazziotti and Gillan, Jennifer, eds. *Identity Lessons: Contemporary Writing about Learning to Be American*. New York: Penguin Books, 1999.

Humphries, Jefferson and Lowe, John W., eds. *The Future of Southern Letters*. New York: Oxford University Press, 1996.

Kallet, Marilyn and Clark, Patricia, eds. *Worlds in Our Words: Contemporary American Women Writers*. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall, 1997.

Knippling, Alpana Sharma, ed. *New Immigrant Literatures in the United States: A Sourcebook to Our Multicultural Literary Heritage*. Westport, CT: Greenwood Press, 1996.

Lauter, Paul et al., eds. *The Heath Anthology of American Literature*. 2d ed. 2 Vols. Lexington, MA: Heath, 1994.

Lowe, John W. *Jump at the Sun: Zora Neale Hurston's Cosmic Comedy*. Champagne: University of Illinois Press, 1994.

Lowe, John W. and Gaines, Ernest J. *Conversations with Ernest Gaines*. Jackson: University Press of Mississippi, 1995.

Metzker, Isaac, ed. and comp. *A Bintel Brief: Sixty Years of Letters from the Lower East Side to the Jewish Daily Forward*. New York: Schocken Books, [1990] c 1971. Dist. by Pantheon Books.

Muller, Gilbert H. *New Strangers in Paradise: The Immigrant Experience and Contemporary American Fiction*. Lexington: University Press of Kentucky, 1999.

Sachs, Susan. "American Dream, No Illusions; Immigrant Literature Now About More than Fitting In." *The New York Times*, January 9, 2000, Sec. 1, p. 21:4.

Serafin, Steven R. and Bendixen, Alfred, eds. *Encyclopedia of American Literature*. New York: Continuum, 1999.

Sollors, Werner. *Beyond Ethnicity: Consent and Descent in American Culture*. New York: Oxford University Press, 1986.

Sollors, Werner, ed. *Multilingual America: Transnationalism, Ethnicity, and the Languages of American Literature*. New York: New York University Press, 1998.

Shange, Ntozake, ed. *Beacon Best of 1999: Creative Writing by Women and Men of All Colors*. Boston: Beacon Press, 1999.

Yeziarska, Anzia. *How I Found America: Collected Stories*. New York: Persea Books, 1991.

Інтернет-сайти

Електронні архіви з викладання літератур Америки (Університет міста Джорджтаун)

<http://www.georgetown.edu/tamlit/tamlit-home.html>

Електронні архіви, створені як додаткове джерело до електронного дискусійного клубу T-AMLIT, містять статті, розклади предметів та бібліографії, а також інші джерела для викладання альтернативної літератури у Сполучених Штатах. Архіви створені й підтримуються Центром електронних проєктів американських культурологічних студій (SERACS) в університеті міста Джорджтаун згідно з Програмою американських студій і фінансуються університетом міста Джорджтаун та видавничою компанією Д. С. Гіта.

Літературні джерела – етнічність і національності

<http://andromeda.mtgers.edu/~olynch/Lit/ethnic.html>

Підготовлена Джеком Лінчем, професором англійської філології в Руттерському університеті, ця сторінка виводить на зв'язок із сайтами, що присвячені питанням раси, етнічності та національної ідентичності. Інформацію про окремих авторів можна знайти на його сторінці про американську літературу:

<http://andromeda.rutgers.edu/~olynch/Lit/american.html>

MELUS: Товариство вивчення багатоетнічної літератури Сполучених Штатів

<http://duchess.lib.csufresno.edu/SuboectResources/Multicultural/MELUS/>

На цій сторінці можна знайти публікації, журнали, інформацію про діяльність та оголошення MELUS, а також інформацію про серверний список MELUS-L. Окремо дивіться список джерел з етнічної літератури, створений бібліотекою Генрі Мадден університету штату Каліфорнія, Фресно.

<http://duchess.lib.csufresno.edu/SuboectResources/Multicultural/MELUS/LiteraryResources.html>

Сучасна мовна асоціація Америки (MLA)

<http://www.mla.org/>

Протягом більше ста років члени MLA роблять свій внесок у вдосконалення вивчення й викладання мови та літератури. Організація проводить щорічні конвенції та інші зібрання, співпрацює з суміжними організаціями і фінансує програму видань у сфері гуманітарних наук.

Національний фонд підтримки гуманітарних наук

<http://www.neh.gov/>

Ця незалежна урядова агенція Сполучених Штатів, створена 1965 року, є найбільшим спонсором програм у галузі гуманітарних наук. Її місія полягає у «збагаченні американського культурного життя шляхом пропагування знань з історії людства, думки і культури нації». Фонд надає гранти для висококваліфікованих проєктів у галузі гуманітарних наук з чотирьох ділянок: збереження і забезпечення доступу до культурних джерел, освіти, наукових досліджень і громадських програм.

Голос приміського автобуса – Англійська література – Література меншин

<http://vos.ucsb.edu/shuttle/eng-min.html>

Цей сайт, базуючись на проєкті Каліфорнійського університету в Санта Барбарі, є структурованим і коротким путівником з розміщених в Інтернеті джерел у галузі гуманітарних наук.

Несхожі голоси: кольорові письменниці

<http://voices.cla.umn.edu/index.html>

Цей проєкт університету Міннесоти вивчає життя і творчість кольорових письменниць Північної Америки. Створений передусім з метою надання активної допомоги у вивченні літератури в навчальних закладах, цей сайт розрахований на студентів і вчених з усього світу. На ньому розміщено авторські «домашні сторінки» кольорових письменниць. Кожна авторська сторінка надає біографічну, критичну та бібліографічну інформацію про письменницю, характерні для неї образи і вислови, а також інформацію про інші ресурси Інтернету, що містять важливі дані про цю авторку. Розділ «Знайомство з письменницями за їхньою расовою/етнічною приналежністю» містить інформацію про афро-американських, азіатсько-американських, чикано/латиноамериканських, індусько/середньосхідно/арабо-американських та корінних/індіано-американських письменниць. На додаток до авторських сторінок, які є основними на цьому веб-сайті, тут також наводиться перелік сайтів, пов'язаних з вивченням творчості кольорових письменниць.

Арабо-американська література

Abinader, Elmaz. *Children of the Roomoe: A Family's Journey*. New York: Norton, 1991.

Abinader, Elmaz. *In the Country of My Dreams: Poetry by Elmaz Abinader*. Oakland, CA: Sufi Warrior, 1999.

Hall, Loretta, ed. *Arab American Voices*. Detroit, MI: U X L, 1999.

Kadi, Joanna, ed. *Food for Our Grandmothers: Writings by Arab-American and Arab-Canadian Feminists*. Boston: South End Press, 1994.

Mattawa, Khaled and Akash, Munir, eds. *Post Gibran: Anthology of New Arab American Writing*. Syracuse, NY: Syracuse University Press, 2000.

Orfalea, Gregory and Elmusa, Sharif, eds. *Grape Leaves: A Century of Arab-American Poetry*. Salt Lake City: University of Utah Press, 1988.

Shakir, Evelyn. *Bint Arab: Arab and Arab American Women in the United States*. Westport, Conn.: Praeger, 1997.

Інтернет-сайти

Ал Джадід

<http://www.aloadid.com/>

Цей «Огляд арабської культури і мистецтв» пропонує короткий виклад та огляд нових англомовних арабських видань; в ньому також друкуються переклади праць арабських письменників і вчених. Сюди входять і огляди книжок та інтерв'ю з інтелектуалами, такими як Едвард Сед, Йозеф Чегайн та Етель Аднан.

Відкриваючи арабську прозу

<http://www.geocities.com/Athens/Oracle/3439/arabaiction.html>

Анотована бібліографія видатних прозових творів арабських та арабо-американських письменників.

Оазис ЗМІ: журналістика, арабо-американські питання, політика і вільна думка

<http://www.hanania.com/>

Рей Гананія, визначний письменник і журналіст з Чикаго, включає до цього сайту інформацію з арабо-американської літератури, культури та політики. Він також інформує про арабо-американські організації.

Азіатсько-американська література

Bloom, Harold, ed. *Asian-American Writers*. Philadelphia: Chelsea House Publishers, 1999.

Cheung, King-Kok, ed. *Words That Matter: Conversations with Asian American Writers*. Honolulu: University of Hawaii Press, 2000.

Chin, Frank et al., eds. *Aiiieeee! An Anthology of Asian-American Writers*. Washington: Howard University Press, 1974.

Hagedorn, Jessica, ed. *Charlie Chan Is Dead: An Anthology of Contemporary Asian American Fiction*. New York: Penguin Books, 1993.

Hongo, Garrett, ed. *The Open Boat: Poems from Asian America*. New York: Anchor Books Doubleday, 1993.

Kim, Elaine H. *Asian American Literature: An Introduction to the Writings and Their Social Context*. Philadelphia: Temple University Press, 1982.

Leonard, George, ed. *The Asian Pacific American Heritage: A Companion to Literature and Arts*. New York: Garland, 1999.

Lim, Shirley Geok-lin, ed. *Asian American Literature: An Anthology*. Lincolnwood, IL: NTC Pub. Group, 2000.

Lim, Shirley Geok-lin, ed. *Tilting the Continent: Southeast Asian American Writing*. Minneapolis, MN: New Rivers Press, 2000.

Lim, Shirley Geok-lin and Ling, Amy, eds. *Reading the Literature of Asian America*. Philadelphia: Temple University Press, 1992.

Ling, Amy, ed. *Yellow Light: The Flowering of Asian American Arts*. Philadelphia: Temple University Press, 1999.

Wong, Shawn, ed. *Asian American Literature: A Brief Introduction and Anthology*. New York: HarperCollins College, 1996. Dist. by Addison Wesley Longman as part of the American Literary Survey.

Інтернет-сайти

Путівник джерел азіатсько-американських студій
<http://www.usc.edu/isd/archives/ethnicstudies/asian/>
Цей сайт ґрунтується на проєкті етнічних студій університету Південної Каліфорнії. Він містить джерела з азіатсько-американської літератури, літературної критики та загальні довідкові матеріали. До нього також включено інформацію про окремі колекції в університетах та інших організаціях.

Семінар з творчості азіатсько-американських письменників
<http://www.panix.com/~aaww/>
Ця мистецька організація, створена на громадських засадах, присвячена розвитку, виданню і розповсюдженню азіатсько-американської літератури. На веб-сайті, який також містить додаткову інформацію про мистецькі програми, наступні події та членство в цій організації, представлено чотири розділи: програми, публікації, вільні мистецтва в освітніх закладах та книготоргівля.

Сіеттлівський огляд сучасної азіатсько-американської літератури: SCRAAL

<http://www.scrall.com>

Цей інтернетівський журнал, інформація в якому оновлюється кожного робочого дня, містить огляди книжок та інтерв'ю з азіатсько-американськими авторами. Він також містить широкі вказівки на інші літературні періодичні видання, поезію, газети, журнали, видавництва, театри та азіатсько-американські студії.

Викладання азіатсько-американської літератури

http://www.georgetown.edu/tamlit/essays/asian_am.html

Написана доктором Емі Лінгом, видатним вченим з університету штату Вісконсин у місті Медісон, ця стаття з інформаційного бюлетеня «Антологія здоров'я» є викладом основ знань у даній ділянці для новачків.

Література американських чорношкірих

Donalson, Melvin, ed. *Cornerstones: An Anthology of African American Literature*. New York: St. Martin's Press, 1996.

Gates, Henry Louis and McKay, Nellie Y., eds. *Norton Anthology of African American Literature*. New York: Norton, 1996.

McMillan, Terry, ed. *Breaking Ice: An Anthology of Contemporary Black Writers*. New York: Penguin, 1990.

Rowell, Charles H. and Julien, Claude. "John Edgar Wideman: The European Response; Special Issue." *Callaloo*, Summer

1999, entire issue. For table of contents, see:

<http://www.press.ohu.edu/journals/callaloo/toc/cal22.3.html>

Smith, Rochelle and Jones, Sharon L., eds. *The Prentice Hall Anthology of African American Literature*. Upper Saddle River, N.J.: Prentice Hall, 1999.

Stepto, Robert B. *Blue as the Lake: A Personal Geography*. Boston: Beacon Press, 1998.

Stepto, Robert B. From *Behind the Veil: A Study of Afro-American Narrative*, 2nd ed. Urbana: University of Illinois Press, 1991.

Worley, Demetrice A. and Perry, Jesse, Jr., eds. *African-American Literature: An Anthology*, 2nd ed. Lincolnwood, IL: NTC Publishing Group, 1998.

Young, Kevin, ed. *Giant Steps: The New Generation of African American Writers*. New York: HarperCollins, 1999.

Інтернет-сайти

Афро-американська література

http://www.usc.edu/isd/archives/ethnicstudies/afncanamerican/black_lit_main.html

Виникнувши у рамках проєкту етнічних студій університету Південної Каліфорнії, цей сайт містить джерела з афро-американської літератури, літературної критики, інформацію про статті, дисертації та загальні довідкові матеріали.

Афро-американська література та історія

<http://falcon.omu.edu/~ramseyil/afroamer.html>

Включає коротку історію афро-американської літератури, скорочені тексти, надані Центром Шомбурга публічної бібліотеки Нью-Йорка, повні поетичні тексти низки афро-американських поетів, а також інформацію про літературні Інтернет-джерела, що стосуються чорношкірих та створені чорношкірими.

Джерела з афро-американської літератури (університет у місті Осака)

<http://jupiter.lang.osaka-u.ac.jp/~krkvl/afrolit.html>

Цей вичерпний перелік Інтернет-джерел з афро-американської літератури включає вікна перегляду, видавництва, останні публікації, біографії, інформацію про письменників і їхні твори, періодичні видання та критику.

Africana.com

<http://www.africana.com/>

Цей сайт створено редакторами Microsoft® Encarta® Africana, включаючи професорів Генрі Луїса Гейтса Молодшого та Квейма Ентоні Аппіа. Його мета – сприяти розумінню історії й культури чорношкірих та використанню Microsoft® Encarta® Africana в освітніх цілях вдома, у школах, університетах та корпораціях.

Blackwriters.org

<http://www.blackwriters.org/nsindex.html>

Blackwriters.org є веб-сторінкою Інтернет-гільдії афро-американських письменників. Ця сторінка створена, щоб «виконувати освітню функцію, інформувати, підтримувати і надавати можливість заявити про себе як авторам, чії твори вже друкувалися, так і талановитим новачкам... Гільдія має за мету висвітлення інформації, новин, джерел та надання підтримки чорношкірим письменникам, а також використання Інтернету як засобу проведення досліджень та об'єднання у спільноту людей, які займаються культурологією.

Кольорові жінки, жінки слів

<http://www.scils.rutgers.edu/~cybers/home.html>

Грунтуючись на Школі комунікації, інформації та бібліотечної справи (SCILS) Руттерського університету, цей сайт присвячений творчості афро-американських письменниць-драматургів. Він включає в себе алфавітний список джерел, що містять як критичну, так і біографічну інформацію про афро-американських письменниць. На індивідуальних сторінках письменниць розміщені переліки їхніх творів. Книжки з позначкою Amazon.com можна придбати.

Іспано-американська література

Augenbraun, Harold and Stavans, Ilan, eds. *Growing Up Latino: Memoirs and Stories*. Boston: Houghton Mifflin, 1993.

Cortina, Rodolfo, ed. *Hispanic Literature: An Anthology*. Lincolnwood, IL: NTC Pub. Group, 1997.

Dick, Bruce and Sirias, Silvio, eds. *Conversations with Rudolfo Anaya*. Jackson: University Press of Mississippi, 1998.

Flores, Lauro, ed. *The Floating Borderlands: Twenty-five Years of U.S. Hispanic Literature*. Seattle: University of Washington Press, 1998.

Gonzalez, Ray, ed. *Currents from the Dancing River: Contemporary Latino Fiction, Nonfiction, and Poetry*. New York: Harcourt Brace, 1994.

Gonzalez, Ray, ed. *Mirrors Beneath the Earth: Short Fiction by Chicano Writers*. Willimantic, CT: Curbstone Press, 1992. Dist. by InBook, East Haven, CT.

Lopez, Tiffany Ana, ed. *Growing Up Chicano: An Anthology*. New York: Morrow, 1993.

Kanellos, Nicolas, ed. *Hispanic American Literature: A Brief Introduction and Anthology*. New York: HarperCollins College, 1995. Dist. by Addison Wesley Longman as part of the American Literary Survey.

Kanellos, Nicolas, ed. *Short Fiction by Hispanic Writers*. Houston, TX: Arte Publico Press, 1993.

Milligan, Bruce; Guerrero, Mary, and de Hoyos, Angela, eds. *Daughters of the Fifth Sun: A Collection of Latina Fiction and Poetry*. New York: Riverhead Books, 1995.

Poe, Delia and Suarez, Virgil, eds. *Iguana Dreams: New Latino Fiction*. New York: HarperPerennial, 1992.

Poe, Delia and Suarez, Virgil, eds. *Little Havana Blues: A Cuban-American Literature Anthology*. Houston, TX: Arte Publico Press, 1996.

Santiago, Roberto, ed. *BORICUAS: Influential Puerto Rican Writings – An Anthology*. New York: Random House, 1995.

Soto, Gary, ed. *Pieces of the Heart: New Chicano Fiction*. San Francisco: Chronicle Books, 1993.

Інтернет-сайти

Література американо

<http://www.hisp.com/may99/americano.html>

У цій статті, надрукованій у травні 1999 року в журналі “Hispanic”, Мері Гелен Понс пише про те, який внесок іспано-американські письменники зробили в американський літературний ландшафт з часів перших іспанських дослідників. Додається також широкий перелік літератури латино.

CLNet – Library

<http://cmet.ucr.edu/library/library.html>

Цей сайт створений дослідницьким центром чиканознавства при UCLA. Він містить деякі важливі вказівки на Інтернет-колекції, архівні та довідникові матеріали, каталоги, видавництва, книжки, журнали та інші електронні публікації.

Культурно-мистецький центр Гваделупа – Література <http://www.guadalupeculturalarts.org/lit.html>
Місією цього Центру в Сан-Антоніо (Техас) є збереження й сприяння розвитку культури і мистецтв чикано/латино та індіанських американців. До кола заходів, що фінансуються літературною програмою Центру, належить щорічний книжковий ярмарок у Сан-Антоніо, що охоплює Південну і Північну Америку, а також літературний фестиваль, у якому беруть участь багато провідних чикано-американських письменників міжнародного значення. Організатори фестивалю вважають його «єдиним громадським зібранням у Сполучених Штатах для нових латиноамериканських письменників, що має величезне значення».

Мексикано-американська література http://www.usc.edu/isd/archives/ethnicstudies/mexi_amer_lit.html
Виникнувши з проекту етнічних студій в університеті Південної Кароліни, цей сайт наводить переліки джерел з мексикано-американської літературної історії та надає довідкові матеріали.

Голоси Американос/Американські голоси – Вшанування творчості американських письменників латиноамериканського походження для читачів будь-якого віку <http://www.humanities-interactive.org/vocesamericanas/index.html>
Основою цієї багатой на ілюстрації сторінки є виставка, влаштована на кошти Техаського ресурсного центру гуманітарних наук під кураторством доктора Роберта Фернандеза. Фотографії титульних сторінок численних літературних праць, що репрезентують латиноамериканську літературу різних років, наводяться тут поряд з описом змісту цих праць. Особливий інтерес викликає стаття «Тридцять років іспанської літератури у Сполучених Штатах».
<http://www.humanities-interactive.org/vocesamericanas/thirtyyears.htm>

Література американських індіанців

Bruchac, Joseph, ed. *Returning the Gift: Poetry and Prose from the First North American Native Writers' Festival*. Tucson: University of Arizona Press, 1994.

Bruchac, Joseph; Witalec, Janet; and Malinowski, Sharon, eds. *Smoke Rising: The Native North American Literary Companion*. Detroit: Visible Ink Press, 1995.

Forbes, Jack D. *Only Approved Indians*. Norman: University of Oklahoma, 1995.

Harvey, Karen, ed., with Lisa Harjo. *American Indian Voices*. Brookfield, CT: Millbrook Press, 1995.

Hobson, Geary, ed. *The Remembered Earth: An Anthology of Contemporary Native American Literature*. Albuquerque, NM: Red Earth Press, 1979.

Isemhagen, Hartwig, ed. Momaday, Vizenor, Armstrong: *Conversations on American Indian Writing*. Norman: University of Oklahoma Press, 1999.

Momaday, N. Scott. *The Man Made of Words: Essays, Stories, Passages*. New York: St. Martin's Press, 1997.

Niatum, Duane, ed. *Harper's Anthology of 20th Century Native American Poetry*. San Francisco: Harper and Row, 1988.

Ortiz, Simon J., ed. *Speaking for the Generations: Native Writers on Writing*. Tucson: University of Arizona Press, 1998.

Trout, Lawana, comp. *Native American Literature: An Anthology*. Lincolnwood, IL: NTC Pub. Group, 1999.

Velie, Alan R., ed. *American Indian Literature: An Anthology*. Rev. ed. Norman: University of Oklahoma Press, 1991.

Velie, Alan R., ed. *The Lightning Within: An Anthology of Contemporary American Indian Fiction*. Lincoln: University of Nebraska Press, 1991.

Vizenor, Gerald. *Native American Literature: A Brief Introduction and Anthology*. New York: HarperCollins College, 1995. Dist. by Addison Wesley Longman as part of the American Literary Survey.

Whitson, Kathy J. *Native American Literatures: An Encyclopedia of Works, Characters, Authors, and Themes*. Santa Barbara, CA: ABC-CLIO, 1999.

Witalec, Janet, ed. *Native North American Literature*. Detroit: Gale Research, 1994.

Інтернет-сайти

Інтернет-ресурси з літератури американських індіанців (університет міста Осака)

<http://jupiter.lang.osaka-u.ac.jp/~krkvls/literature.html>

Цей вичерпний перелік Інтернет-ресурсів з літератури американських індіанців включає в себе вікна перегляду книжок, видавництв, останніх публікацій, бібліографій, авторів та їхніх творів, періодичних і критичних видань.

Тексти американо-індіанської літератури в режимі он-лайн (університет міста Осака)

<http://jupiter.lang.osaka-u.ac.jp/~krkvls/writers.html>

На цьому сайті користувачеві доступні класичні й сучасні прозові та поетичні тексти, а також огляди книжок та інтерв'ю з письменниками-індіанцями.

Письменники – американські індіанці

<http://www.ipl.org/rea/native>

Цей сайт, який можна переглянути за назвою, плем'ям або автором, містить бібліографії опублікованих праць, біографічну інформацію та вказівки на ресурси в режимі он-лайн: інтерв'ю, тексти і веб-сторінки племен. Особливий акцент робиться на сучасних письменниках – американських індіанцях.

Сайти американських індіанців

<http://www1.pitt.edu/~hnitten/indians.html>

Ліза А. Міттен, соціолог-бібліограф в університеті Піттсбурга, створила цю сторінку, щоб «забезпечити доступ до індивідуальних сторінок американських індіанців та народностей, а також до інших сайтів, що надають вагому інформацію про американських індіанців». Серед тематичних напрямків, охоплених цим розлогим сайтом, – оповідачі та письменники індіанського походження.

NativeWeb

<http://www.nativeweb.org/>

Ця міжнародна неприбуткова освітня організація використовує Інтернет для розповсюдження інформації про індіанські, корінні, або місцеві, народності, народи та організації. Ресурсний центр надає пошуковий довідник численних адрес, пов'язаних з мистецтвами і літературою американських індіанців.

Оповідачі: американські індіанці-письменники в режимі он-лайн

<http://www.hanksville.org/storytellers/>

Сюди включено вказівки на офіційні та неофіційні сторінки авторів – американських індіанців, а також повні тексти окремих публікацій, огляди та інформацію про майбутні події. Тут також описано нагороди Гуртка індіанських письменників Американського континенту.

<http://www.hanksville.org/storytellers/awards/>

WWW Віртуальна бібліотека – Американські індіанці –

Покажчик електронних текстових ресурсів про американських індіанців на Інтернеті

<http://www.hanksville.org/NAresources/indices/NAetext.html>

Тут надається доступ до повних прозових текстів, статей, поезії та інтерв'ю, авторами яких є американські індіанці.